

Пропаст Содома и Гоморе у Књизи Постања и њеним српским преводима*

Апстракт: Аутор детаљно упоређује осам српских превода Постања на узорку који обухвата главе 18 и 19, на том основу изводи карактеристику сваког превода понаособ, и износи неколико генералних запажања о превођењу Библије код нас.

Кључне речи: српски преводи Библије, Књига Постања, техника превођења.

Међу библијским и, нарочито, старозаветним књигама, Постање се код нас истиче множином објављених превода. Настали у распону од стотину педесетак година, српски преводи Књиге Постања, којих је осам на броју, не само што потичу из различитих епоха већ су и дати с различитих конфесионалних становишта; синхронно узев, они су уперени ка читалаштву разних укуса и разних уверења. Наша је овдашња намера да те преводе најпре испоредимо у појединостима, а затим дамо и елементе за њихову општу карактеристику.

Први део посла, детаљно поређење, спровешћемо на узорку који захвата 18. и 19. главу Постања. Посреди је наративна целина коју скупа чине Гостољубље Авраамово и Пропаст Содома и Гоморе¹ с пратећим епизодама. У испитивање узимамо следеће преводе (хронолошким редоследом):² Даничићев (у коначном тексту из 1871: Днч), Бакотићев (1933, без потоњих преправки: Бкт), двогубо Постање владике Атанасија с јеврејског и грчког (2004: АЈј, АЈг), превод Бирвишев (2007: Бвш), тзв. Нови српски превод (2005/2017: Нсп), тзв. Савремени српски превод (2015: Ссп), и напоследку Постање из новог Милиновог превода Старог завета (2020: Млн).

У другом делу ове расправе покушаћемо да своја општа запажања засну-

* Рад настао у склопу научног пројекта *Човек и груштво у време кризе* при Филозофском факултету у Београду. — Срж ове расправе изложена је усмено на округлом столу »Библија из ула хуманистичких наука«, који је одржан 30. септембра и 1. октобра 2022. на Филозофском факултету.

¹ Већ и сами ови библијски топоними гласе разно у преводима: јеврејски סֹדוֹם, грчки Σόδομα (τά, саобразно домаћим топонимима типа Μεύαρα ~ων), Esb סֹדוֹם (али с локативом סֹדוֹמָה 14.12, 18.26, поред סֹדוֹם 13.12sq), српски *Согом* Днч Бкт Бвш АЈј АЈг Млн, али *Согома* Ссп Нсп; јевр סֹדוֹם, гр Γόμορρα (ῥ, изузетно τά у 19.24 ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα), Esb Γομῶρρῃ, српски *Гомор* Днч Бкт АЈј АЈг, али *Гомора* Бвш Нсп Ссп Млн.

² За појединости в. Библиографију.

јемо такође на материјалу из узорка, или бар да их илуструјемо првенствено њиме.³

I

Гостољубље Авраамово

18.1 *йослије* Днч према Tre *porro*. Слично и Млн *йойом*. Остали ближе ТМ, где нема ничега сем наративног *waw*. • у равници Мамријској Днч, према Tre *in planitie Mamrae*. Код осталих ту су *храсџови* или *храсџ*. Множина долази у ТМ *אַלְוֵי מְרָא*, а једнина у LXX *πρὸς τῆ δρυϊ*; за ову Wm2, 331, вели да је боље читање (cf 12.6 *אַלְוֵי מְרָא*), што се често и прима у новијим преводима (упадљиво у АЈј). Као врста дрвета у обзир овде долази не само храст већ и теревинт, па и друге крупније врсте (ваљда отуд Ссп *велико грвеће*), cf GWb s.v. ²*אַלְוֵי* и томе насупрот DCH1 s.vv. ¹*אַלְוֵי* и ¹*אַלְוֵי*. – Равницу место дрвета има Онкелосов таргум, а потом Vul и за њоме многи старији преводи (па и Tre). То се данас тумачи као секундаран отклон од идеје свештеног дрвета, која је међутим доста проминентна у Постању; cf Wm2, 179. – Мамрија (*מַמְרִיָּא* *Μαμβρή*) долази као лично име у 14.24, што може али не мора бити случај унутар топонима *אַלְוֵי מְרָא*. Зато је на српском немогуће одлучити се између *храсџа мамријској* и *храсџа Мамријина*, па отуд неутрално решење с генитивом у АЈј *код храсџа Мамре*, Нсп *код храсџова Мамрије*. • на *враџима* Днч, *йред враџима* Бкт, cf Esb *פְּרֵד דְּבֵרְמִי* = LXX *ἐπὶ τῆς θύρας* = ТМ *פְּרֵדָּה*. Наши новији преводи избегавају да улаз у шатор назову вратима, упркос књижевним прецедентима, нпр у *Оледгалу срџском*: »а кад дође шатору на врата, подиже му крило џевердаром«. • у *йо дне* Днч, где Tre има прецизно *aestuante die* за ТМ *הַיּוֹם הַזֶּה* (cf Бвш *йоком дневне жеје*, Млн *за време највеће врућине*). Ако се Днч и ослања на Esb *къ полџднн* = LXX *μεσημβρία*, он не одступа ни од Tre, који у напомени к тексту каже: *sub meridiem*, и наставља с објашњењем: *quod tempus jam olim fuisse constat prandio et quieti datum*.

18.2 *сџајаху йрема њему* Днч, *йред њим* Бкт АЈј, *недалеко од њеџа* Бвш Нсп, у *близини* Ссп, *насџрам њеџа* Млн. Потрага за правом речју, а ствар је проста: за дотичну употребу предлога *ל* cf GWb s.v., b.3, DCH6 s.v., i.c.1; адекватан превод дали су већ Днч и Бкт. Хебраизам у LXX *ἐπ'αὐτὸν* прецизно репродукује АЈј *изнад њеџа*. Cf 18.8. • *йойрча им на сусреџ* Днч Бкт. Новији овде дају у *сусреџ*, сходно данашњем узусу. Необично, Бвш се враћа на *на сусреџ*. • *йоклони се до земље* Днч, и за њим сви остали, не обазирјући се на то што је *йоклон до земље* у међувремену почео подразумевати останак на ногама. Зато с правом Млн *йаде ничице на земљу*.

³ Упоредни текст узорка приложен је иза расправе; стр. 232–253.

18.3 АЈј ако *нађох милосћ* у очима Твојим најближе опонаша јеврејски идиом; *ипред њобом* Бвш Млн. Фразеолошки климаво *сћекао наклоносћ* *ипред њобом* Нсп. Промашено *нађох благодан* *ипред Тобом* АЈг: полисемично грчко χάρις значи између осталог допадање, свиђање, па овде уместо стоји за јеврејско חן; на српском пак *наћи благодан* *ипред неким* мучно да има смисла. • *ипроћи* Днч АЈг, *мимоћи* Бвш Нсп Милин, *ипроћи мимо* АЈј, *ипроћи далеко од* Бкт, *да ипрођеш крај .. а да не свраиши* Ссп. У општем покушају да се Даничић прецизира, изворном עבר מעבר *наближи* је АЈј. • *слује својеја* Днч; код осталих варира падеж, заменица (*сво(је)ја/твоја*), ред речи. Додатак *мене* у Нсп и Ссп, срачунат зацело на јасноћу, ипак делује излишно.

18.4 *да вам донесемо* Днч (Tre *sumetur*): 1P1 ваљда само зато да би се избегао безлични рефлексив; с тим мотивом и Бвш *нека донесу*. Бкт *доуцстийше да вам се донесе* настоји на превођењу учтиве партикуле **и**, која долази на више места у претходном и овом стиху. • *ојерише ноје* Днч и др према ТМ; АЈг *нека се .. ојеру ноје ваше* према LXX. • *ше се наслонише* Днч строго према Tre *atque innititini* (што је, опет, дослован превод за ТМ וְהִשְׁתָּעֲנִי). Смисао је, наравно, *одморише се* (Бкт и други), *ојйочинише* (АЈј, Бвш); АЈг *освежише се* према LXX καταψύξατε. • Уместо *иог грвейом*, Млн *иог сшаблом* – ствар укуса: самој тој употреби нема замерке (РМС s.v. *сшабло*, 1б).

18.5 *и да узмем иарче хлеба* АЈј = ТМ פת־לֶחֶם וְאֶקְחֶנּוּ, *и узеху хлеба* АЈг = LXX καὶ λήψομαι ἄρτον, све прецизно; па и Млн *комад хлеба*. Само *хлеба* Бвш Нсп Ссп, као по LXX, а у ствари можда зато да би се избегла анахрона замисао одрезане кришке. С тим мотивом можда и Днч *мало хљеба*, cf Tre *frustum panis*; тако и Бкт. • *и иојкријеиши срце своје* Днч, мање према Tre *et reficite animum vestrum* а више према његовој напомени к тексту: *Heb. sustentate cor vestrum*; слично и АЈј; *снају своју* Бкт. Слободније *да се окреишише* Бвш и сви потоњи. Наизглед по страни LXX καὶ φάγεσθε = *и јешћеише* АЈг, но LXX само демистификује јевр идиом לב טעד »*иојкреишиши срце*«, тј »обедовати, најести се«. • *кад игеише иоред слује својеја* Днч према Tre *quandoquidem transitis praeter servum vestrum*. То је спретно решење; изворном על־עבְדְּכֶם עֲבַרְתֶּם כִּי־עַל־כֶּן »*јер збој шоиа ипрођосће код слује вашеј*« смисао је: кад вас је већ пут нанео, кад већ пролазите отуда. Нешто друкчије LXX οὐ εἴνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν, с идејом можда и хотимичног увраћања; зато АЈг *ради чеја сће свраишили ка слози вашем*. Остали као да не успевају да се одреде између тог двога. • *и рекоше* Днч дословно за ויאמרו, где чак и Tre има *qui dixerunt*, тј *они рекоше*. Потоњи, уопште гледано, посвећују доста труда варирању једноличног библијског *и рече* / *и рекоше*. Овде: *а они рекоше* Бкт, *на шо му они рекоше* Бвш, *они одговорише* Нсп Млн, а најинтересантије Ссп: »Добро«, *рекоше они*. »Уради како си рекао.«

18.6 *шри койање* Днч, тј три корита за мешење, данас слабо разумљиво, али

сналажњиво, јер изворно לֶחָמֶיךָ означава једну не баш ситну запреминску меру (= 144 кокошја јајета), чији је ред величине Днч знао из Tre напомене к тексту. Резигнирано *ћри сее* Ссп. Код осталих *ћри м(ј)ере/мерице*, неодређено, cf τρία μέτρα LXX. Међутим је за утисак гостољубља важно што је мера непотребно велика. • *бијелоћа брашна* Днч, слично Бкт Ссп; *најбољећ брашна* АЈј АЈг Бвш Млн; само *брашна* Нсп. Реч је о најфинијем пшеничном брашну, ТМ תְּלֵךְ תְּמֵרָה (Tre *farinam similagineam*), LXX σεμιδάλεως – питање је само како то на српском казати без анахронизма. • *ћојаче* Днч и др; ТМ לֶחֶם חֵטִי означава пшеничне хлебове, махом бесквасне, печене у пепелу, cf LXX ἐγκρυφίας . Отуд и Tre *placentas*, с домишљањем у напомени: *quia citius parantur et apponuntur recentes*. У примарном смислу *ћојача* (< позналат. *focacia*) и јесте то; данас бисмо, додуше, глатко рекли *ћорћиља*. Мање одређено Ссп *лећиње* (РМС s.v., 1: »истањен хлебчић«), Бкт *колаче* (наравно не у обичном смислу, cf РМС s.v., 2).

18.7 *ка ћоведима* Днч, слично и остали, сем АЈј *го сћоке*, што је недовољно одређено за ТМ אֵלֶּה־בְּבָקָר . За LXX εἰς τὰς βόας , АЈг даје *го кравá*, инсистирајући на женском роду – без потребе, јер гр $\beta\acute{o}\epsilon\varsigma$ нормално долази у fPl о говедима као полно мешовитој групи (cf нпр DGE s.v., A.i.1). • *добро* Днч и за њим Бкт АЈј АЈг; *ућојено* Бвш и сви потоњи. Овај новији, мање дословни превод за בֹּט обазире се на јевр узус врло познат из *Посћ*. 41 а посведочен и другде. • *момку* Днч Бкт АЈј Бвш Нсп, *слузи* АЈг Ссп, *слући* Млн. Код АЈј АЈг варирање *момку* (אֵלֶּה־נְעֻמִים) ~ *слузи* (τῶ παιδί) ваљда указује на уходаност гр παῖς у значењу *слућа*, но то исто важи о јевр נַעֲרָה као и старинском срп *момак*. Код потоњих, *слућа* место *момак* очито је модернизација, која се код Млн дотиче и облика речи. • *зћоћови* Днч и др, *сћреми за јело* Ссп, *ћрићреми* Млн. Књижевна реч потиснута у страху од архаизма. Ваљда зато ни *сћравитћи* није дошло у обзир.

18.8 *масла* Днч и др, прецизније *масла(ца)* АЈј АЈг (cf РМС s.v. *масло*, 1 али и 2); томе насупрот, *урге* Ссп. Старији преводи на разне језике овде помињу листом *маслац* (почев од LXX βούτυρον), а модерни се домишљају и друкчије, нпр Wm2, 338: »свежег млека (לֶחֶם) да утоле жећ, а затим киселог млека (חֵמָצָה) за освежење«; може бити да се то хтело и с *ургом* у Ссп, али значење не одговара сасвим, cf РМС s.v. Шта тачно, унутар домена млечних деривата, значи לֶחֶם חֵמָצָה , то у СЗ није посвуда најјасније (cf DCH3 s.v.); у каснијем јевр то је маслац, бутер. • *ћечено* Млн, недоследно; код осталих се с правом понавља термин из претходнога стиха. • *и ћосћави им* Днч Бкт, *и сћави ћред лице њихово* АЈј, *и ћосћави ћред њих* АЈг, *ћа је сћавио ћред ћосће* Бвш, *ћа је све ћо изнео ћред оне ћосећиоце* Нсп, *и сћави ћред њих* Ссп, *ћосћави им* Млн. Ревија преводних варијанти симптом је нелагоде у простој ствари, ко зна зашто. Ако се хоће дословно, то је Ссп *и сћави ћред њих* (= $\text{וַיִּתֵּן לַפְּנִיחָם וַיִּתֵּן לַפְּנִיחָם וַיִּתֵּן לַפְּנִיחָם וַיִּתֵּן לַפְּנִיחָם}$), а ако се жели нешто углађеније, послужиће глагол *ћослужитћи* кад већ не *сервираћи*.

Уосталом, и Днч је превео дословно, само што ми данас узимамо *йосџавиџи* коме у нешто измењеном значењу: поставља се трпеза, а о јелу кажемо друкчије. • *a сам сџајаше љрег њима љог грвешом докле јеђаху* Днч; да је стрикно према *Tre et ipse adstabat eis sub illa arbore comedentibus*, било би *докле јеђаху љог грвешом*. Обратним редоследом Ссп и *док су они јели, он је сџајао крај њих љог грвешом*, као по LXX (cf АЈг). Најдословније Бкт АЈј *a он сам (a сам АЈј) сџајаше љрег њима (код њих АЈј; cf 18.1) љог грвешом. И они једоше*. Сви преводи говоре о Авраамовом сџајању уз госте, ниједан о *дворењу* гостију, иако би ова била сасвим тачна реч. — *љог сџаблом* Млн, cf 18.4.

18.9 *и они му рекоше: љге* итд Днч (*dicentibus autem Tre*), слично АЈј; *љад му рекоше: Гге* итд Бкт; »Гге итд« – *зайиџали су ља* Бвш; *онда су ља уџиџали*: »Гге итд« Нсп; »Гге итд« *уџиџаше ља* Ссп; *зайим ља зайиџаше*: »Гге итд« Млн. За преводно варирање изворног *рекоше* cf 18.5. У постављеном питању, модернизација: *Сара жена љвоја* (Днч Бкт АЈј АЈг) постаје *љвоја жена Сара* (Бвш Нсп), па најзад и (*љге*) *љи (је) жена Сара* (Ссп), све до Млн, који очито архаизира хотимице. • *љог шайџором* Днч и др, у *шайџору* АЈј АЈг Ссп Нсп, модерније а и дословније (cf לְהַאֲרֹם עַן תִּי סַחֲרָנָה).

18.10 *један између њих рече* Днч, *од њих* Бкт Бвш Ссп; *Госџог рече* Нсп. У изворнику је само *и рече* (רָמַיִ עִלְפֵּן דֵּעַ): зато *рече* (*Госџог*) АЈј АЈг. Та једнина, неочекивана у контексту, долази затим и у *враџићу се*. Са *један од њих* заглађује се синтакса; са *Госџог* уноси се тумачење у текст. Интересантно, Млн прескаче проблем и отпочиње стих управним говором (*Дођи ћу љи...*), необично али можда и добро. • *кад се враџим, враџићу се* АЈј, *заусџа ћу се враџиџи* Нсп, за јевр етимолошку фигуру с апсолутним инфинитивом (בְּשִׁבְּתִי בְּשִׁבְּתִי, нешто као *љовраџком ћу се враџиџи*; cf LXX ἐπαναστρέφω ἤξω, АЈг *кад се враџим, дођи ћу*). Код осталих нема ни покушаја да се ово пренесе у српски (притом, Днч је код *Tre* имао не само превод *certe reverta* <г> већ и напомену к томе: *Heb. revertendo revertar*). — За *доџогине* у ово *гоба* cf ниже 18.14. • *Сара слушаше код улаза у шайџор, шџо је иза њеџа* АЈј, *код враџа шайџора, будући иза њеџа* АЈг. У ствари то на исто излази, али на речима се LXX (и уз њу, важно, Smg) разликује од ТМ што у њој иза госта који говори стоји Сарра, док се у ТМ госту иза леђа налази улаз у шатор. У осталим преводима, почев од Днч *слушаше на враџима од шайџора иза њеџа*, проблем је невидљив. — *слушала иза враџа шайџора* Млн, помало неспретно, јер на шатору су *враџа* улаз али ваљда не и крило које га застире (иза чега, замишљамо, стоји Сарра): cf књижевни пример наведен под 18.1.

18.11 *зашли у дане (=џогине)* АЈј, у *џогине* Бкт Млн, у *дане* АЈг, дословно за מִיָּמֵי בְּרֵאשִׁית הַיָּמִים проβεβηχότες ἡμερών. Осавремењено у *љоодмаклим џогинама* Бвш Ссп, *огмаклим* Нсп. Супериорно Днч *времениџи*, превод недослован а тачан; ни архаизам овде не би требало да смета, јер је прозиран. • *и у Саре бјеше љресџало*

šīto бива у жена Днч, а у *Sare* је *īresītalo* АЈг, у *Sare* беше *īresītalo* Бвш, *īresītalo* је бива*šīti* у *Sare* уобичајено код жена АЈј: тако и пише у изворнику. С педантским додатком Нсп у *Sare* је, наиме, било *īresītalo* *šīto* бива у млађих жена – да се, зар, не би ништа могло замерити. Од дословности одмакнуто Бкт и *Sara* се није више мо*la* нага*šīti* деци, с фразом која данас делује скроз небиблијски ако већ не и малограђански. На другој крајности Ссп и *Sara* више није имала месечницу, Млн а *Saari* су *īresītalo* месечнице, са експлицитношћу, опет, небиблијском. За спретнију конкретизацију онога што је у *Sare* *īresītalo* *ga* бива cf нпр NASB *Sarah was past childbearing*.

18.12 *īošīto* сам ос*īar*јела Днч (и за њим Бкт) према Tre *postquam vetula facta sum*, Ссп *cad* кад сам с*īara*; АЈј *īosle* мо*la* с*īare*ња по јевр синтакси за *וְיָרִיבָהּ בְּלֶתָּהּ*. Код других прецизније: Бвш *sīarušila* сам се већ, Нсп кад сам већ уве*nu*ла, Млн *īošīto* сам увела. • *cad* ли ће ми до*hi* ра*ošī* Днч (слично Бкт Нсп), који очито узима у обзир оно што је Tre дао у напомени: да се уживање (*voluptas*) недоступно Сарри има разумети као задовољство родитеља који је децу подигао до одрасле доби. Друкчије Бвш *īa* *ga* у*īošnam* уживање, Млн зар *hu* *sa*га ужива*šīti*, Ссп зар .. *ga* доживим *īu* насла*du*, за ТМ *הַיְתָה־לִּי עֲדָנָה*: хапакс *הַדְּנָה* (од корена од којег и ноторно *וְדָנָה* уживање) данас се обично схвата као насла*du* у сексуалном смислу. (Значење те речи у потоњем јевр, 1 *уживање*, 2 *īod*млађивање, *zana*вљање, непертинентно је, јер стоји у зависности од тумачења овог библијског места.) Опрезно АЈј (*zar*) *he* ми би*šīti* (*šīo*) за*do*вољс*īvo*. — Скроз друго у LXX οὐτω μὲν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν, АЈг *joi* ми се баш не до*ōdi* *go* *sa*га: ту су ваљда Седамдесеторица читала *הַדְּנָה* *gosa*г (cf *Pro*ῖ. 4.2sq). • *īosīodar* Днч и др, само Ссп муж; али *īosīodar*>муж обично је *לְעַב* (нпр *Posī*. 20.3), док овде стоји *וְיָרִיבָהּ*.

18.13 *šīto* се см*ije* *Sara* Днч, с презентом можда према Лутеру (*warum lachet deß Sarah*). Код других (*na*)с*meja*(*la*) према ТМ *וְהָיָה לָמָּהּ זָרָה*, LXX τί ὅτι ἐγένεσεν Σάρρα (па и Tre *quid ita risit Sara*, Esb *ἴδὸ ἰάκω ραζαμῆλσα σάρρα*). Међутим за*šīto* се *šīo* *Sara* с*meje* Бвш, ваљда узимајући јевр перфектив резултативно. – у себи додаје LXX и АЈг.

18.14 има ли *šīto* *šīesho* *Gosīodu* Днч, слично Бвш Ссп; не*do*ш*ī*ж*li*во Бкт, не*mo*ш*u*ће АЈј Нсп Млн; cf LXX *μὴ ἀδυνατεῖ*. Изричит*ije* према ТМ било би: зар има *šīo* чуда које би на*glazilo* *Gosīoda*, cf *דְּבַר מִיְהוָה לְאִיִּף־לָא* («*ho*ће ли *šīšā* на*ī*чудес*ī*ш*ī* *Gosīoda*?»). • *go* *īodine* у ово *goba* *oīeš* *hu* до*hi* к *šīebi* Днч Бкт, слично Нсп Млн: тачан превод за оно што се обично мисли да значи ТМ *לְמוֹדֵי הַיָּהּ כְּעַד אֶלְיָהּ שׁוֹב* («у ово (*usīo*) *goba* до*hi* *hu* *šī* (*u*) *goīodine*»). Алтернативно Бвш кад се наврши време. Без потребе нејасно АЈј у *odre*ђено време .. у ово *goba*, као и Ссп у *odre*ђено време *goīodine*. АЈг у време ово вра*šī*ћу *šī* се у (ово) *goba* за LXX *εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον ἀναστρέψω πρὸς σέ εἰς ὥρας*. Али треба бити начисто

да εἰς ὄραc овде као и другде значи *гођодине*, cf нпр Montanari s.v. ὄρα, 2 A; исто важи за јевр הַיַּם הַטָּהוֹר, cf DCH6, 631.

18.15 *a* Сара удари у бах ѿворећи Днч, слаже Бкт, ѿорече Ајј Ајг; Сара се начини неवेशѿа и рече Бвш; Сара је ѿорицала Нсп, слаѿа рекавши Ссп, рече ѿоричући Млн. Саррин чин говора преводи квалификују двојачко: код неких Сарра, неутрално, пориче што је чула (Днч Ајј Ајг Нсп Млн), а код других лаже (Бкт, Ссп) или бар полагаује (Бвш). Дотична реч у ТМ (שָׁרַרְתְּ) не значи тек порицање већ има и неповољни смисао притворности, док у LXX ове нијансе нема (ἡρνήσατο). Идиоматични изрази које нуде Днч и Бвш делују можда најуспелије, мада међу собом, строго узев, не значе исто. • *јер се уѿлаши* Днч; слично и други, осим Нсп, који ово премешта на почетак стиха: *уѿлашивши се, Сара* итд. • *он рече* Днч и др, cf מֵאֵי וַיֹּאמֶר וַיֵּלֶן »и рече«; међутим Нсп Ссп *Госѿод рече*. То није без значаја, јер у датом наративу неухватљивост индентитета слови као битна ствар.

18.16 *ѿђоше ѿуѿ Содома* Днч, слично код других; али *уѿпремише ѿѿлед ѿрема Содома* Ајј, *ѿѿледали ѿрема Содоми* Нсп, *ѿѿлегаше ка Содоми* Ссп, па и Ајг *ѿѿлегалаше ѿрема лицу Содома и Гомора* (за LXX κατέβλεψαν ἐπὶ πρόσωπον Σοδόμων καὶ Γομόρρας). Стих, по прилици, вели најпре да су тројица отишла с лица места, те да им се затим указао у даљини Содом (схвата се: с неке узвисине куд су избили), при чему је Авраам још био у њиховом друштву, испраћајући их. Међутим, неадекватно разумевање почетног וַיִּקְמוּ מִשָּׁם («*giiouше се ogange*») као да су тројица тек устала да пођу, не и отишла, форсира идеју по којој они сад фигуративно *легају на Содом* (וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סֹדֹם) утолико што се усмеравају и полазе на ту страну. Ово сугерише и Tre, који преводи *prospectabant Sedomum versus* и напомиње *iter eo facturi*.

Најава катастрофе

18.17 *рече* Днч и др; *у себи* додаје Ссп, можда под утицајем ERV *said to himself*. Додатак се, ипак, чини излишним, јер је *рећи* у смислу резоновања (чак и кад ово није наглас) не само својствено библијском начину изражавања већ докле и упоредиво са срп идиоматичним *рекох* »помислио/-ла сам« (в РМС s.v. *рећи*, 6а). • *како бих ѿајио* Днч Бкт; *еда ли ћу Ја сакриѿи* Ајј Ајг; *зар да .. сакривам* Бвш, *кријем* Ссп, *сакријем* Млн; *зар ћу скриваѿи* Нсп. Новије *зар* овде добро долази ради јасноће, али старо *ѿајиѿи* јамачно није за одбацивање. • *шѿаа ћу учиниѿи* Днч (Tre *quod sum facturus*), слично и други (*урадиѿи* Бвш). Чудновато Ајј *шѿаа Ја чиним*, Ајг *шѿоо ћу Ја чиниѿи*: очекивало би се обратно, јер у јевр וַיִּשְׂא אֱנִי עֲשֶׂה שָׂרָא партицип значи намеравану радњу (па би и превод *шѿаа намеравам* био сасвим тачан), док LXX ту механички даје ἃ ἐγὼ ποιῶ («(оно) *шѿоо ја чиним*«, cf Esb *ѿаже ѿзъ творѿо*).

18.18 *бивајући биће* AJj AJг за ТМ יהיה יהיו и LXX γινόμενος ἔσται. Код осталих нема покушаја да се пренесе ефекат етимолошке фигуре (макар и недословно, cf нпр NASB *will certainly become*); cf 18.10. • *силан* Днч Бкт, *моћан* AJj Нсп Ссп Млн, *бројан* Бвш; AJг *многи* (LXX πολύ). Јевр מצוץ указује и на многобројност и на сходну јој чврстину, снагу: покривајући то обоје, *силан народ* је тачан, савршен превод. • *у њему ће се блајословији* Днч; слично Бкт AJj AJг, док новији (Бвш Нсп Ссп Млн) наместо пасивног рефлексива потежу прави пасив: *биће блајословени* – рекло би се, у складу с једном општом тенденцијом. Важније, у истој групи превода одмењује се и *у њему*: Бвш Нсп Ссп имају *јреко* а Млн *кроз њега*. Чисто језички, ТМ בו може се превести на све те начине, али док је у њему дослован и такорећи традиционалан превод (почев од LXX ἐν αὐτῷ), дотле новија решења истерују начисто ову појединост: Авраамово потомство није благословено само симболички, у претку који је задобио благослов, него тај благослов *јреко* или *кроз* Авраама стварно допире и до потомака.

18.19 *јер љознагох ја га ће он зајоведити* AJj за ТМ ידעתי למען אשר יצו, слично многим старим преводима, почев од LXX ἴδεν γὰρ ὅτι συντάξει, Vul *scio enim quod praesepiturus sit*, па најзад и Днч *јер знам га ће зајоведити*. Међутим, ово *љознагох ја* тумачи се (уз нешто неизвесности, упркос паралелама: в DCH4, 99; Wm2, 351) у смислу издвајања, одабирања, а зависна реченица која следи финална је, *שרא למען зашо га би*. Отуда *јер сам ја изабрао га зајоведа* Бкт и слично Млн, а с нијансом *га љоучи* Бвш Нсп Ссп; најпрецизније би можда било *га ујути*. Тре овде има сасвим особито решење: он раздваја *שרא למען* (што не треба: в DCH4 s.v. למען, бр.3) па преводи *nam agnovi eum, ut (למען) cum (שרא) praesepere* («*зашо га би, кад буде зајоведити*» – предикат финалној реченици наћи ће се ниже); Днч се овога није држао, већ можда опет Лутера, *ich weiß, er wird befehlen*. • *синовима својима и дому својему након себе* Днч дословно према ТМ, модерније *својој деци* и *љошомцима* Млн, а најмодерније Ссп *своју децу* и *будуће укућане*; код осталих, ситне варијације. Што се укућана тиче, још је Tre ту превео *familiae* и тек у напомени дао *domui suae* (што узима Днч). • *шито је љраво и добро* Днч, не према Tre *justitiam et jus*, већ ваљда по Лутеру: *was recht und gut ist; љраведно и добро* Бкт, *љраведно и љраво* Бвш Нсп, *љравично и љраведно* Ссп, *добро и љраведно* Млн. Мимо осталих AJj AJг *љравду и суд*, дословце према ТМ ומשפט ודקה צדקה, LXX δικαιοσύνην καὶ κρίσιν. Не само ове две речи већ и њихов спој провлачи се кроз читав Стари завет (cf 3Цар 10.9, 1Дн 18.14, 2Дн 9.8, Јов 37.23, Пс 33.5, 99.4, 103.6, ПчС 21.3, Ис 33.5), па утолико има статус близак термиолошком; било би добро кад би се превод тих места уједначио колико је могуће – што није случај ни у кога од наших. • Свршетак стиха у дословном би преводу гласио: *зашо га би нанео* (למען הביא, ὅπως ἂν ἐπαγάγη) *Гсїд на Авраама оно шито је казао* (אשר יצו, ὅσα ἐλάλησεν) *о њему*. Први од два глагола ту говори о извршењу, испуњењу, остварењу – што су и термини

којима се служе наши преводиоци. Други глагол Днч спецификује: *шїо му је обећао*; за њиме слично сви сем АЈЈ АЈг, а често је тако и по страним преводима (па и Tre *id quod promisit ei*).

18.20 Очигледно преводно решење за ТМ $\text{הַיְיָ יְהוָה וְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל}$ и LXX $\text{\kappa\rho\alpha\upsilon\gamma\eta \Sigma\omicron\delta\omicron\mu\omega\nu \kappa\alpha\iota \Gamma\omicron\mu\acute{o}\rho\rho\alpha\varsigma}$, *їовика на Согом(у) и Гомору*, нашло се тек недавно, у Ссп и Млн. Мало пре тога, *їужба їроїив* итд Нсп, не баш успело, с обзиром на модерну асоцијацију. Што код Днч нема *їовике* већ само *вике*, то није чудо, јер *їовике* нема ни у Вука; но, како казују други речници, та реч ипак сеже у XIX век, па јест чудо што се *вика* у овом стиху задржала и дуго иза Днч, све до Бвш. — Доста суптилно, изворник као да говори у исти мах о *їовици на* и *ваїају из* дотичних градова: прво је више споља, друго изнутра. Код наших, на ово друго ваљда циља *вика* у *Согому* и *Гомору* Днч, *вика Согома* и *Гомора* АЈЈ АЈг. • *їријех* је *њихов їрдан* Днч, *сувише їрдан* Бкт, *їреїежак* Млн, *врло їежак* Бвш, *веома їежак* Нсп Ссп, *како је їежак* АЈЈ (= $\text{כִּי כִבְדָה מְאֹד}$). Днчћево решење је духовито – *їрдан*, то је ружно велик – али без правог основа у изворнику (па ни у Tre, који има *grave*).

18.21 *као шїо вика дође їрега ме* Днч. Необично, у ТМ је *вика* сад речена сличном али не истом речју као малочас (тамо הֲקָטַף , овде הֲקָטַף). (Цели је стих, уосталом, текстуално проблематичан.) Зато овде Бкт *лас*, Бвш *їужњава*, док Ссп и Млн преводе изокола (*їо шїо сам чуо одн како их оїїужују*). • *да ли се .. збивају (сївари)* АЈг за LXX $\text{\epsilon\iota \dots \sigma\upsilon\nu\tau\epsilon\lambda\omicron\upsilon\nu\tau\alpha}$. ТМ је овде особито тежак и неизвештан; није јасно ни како је могао гласити јевр предложак за LXX, па се ни дотични гр глагол на овом месту не разуме сасвим лако (према GenVA, 177, $\text{\sigma\upsilon\nu\tau\epsilon\lambda\omicron\upsilon\mu\alpha\iota}$ је ту »починити«, тј »скривити«), али се на сваки начин узима медијално, не пасивно (како га је узео АЈг).

Авраамово питање о правди Божјој

18.22 Почетак стиха дословно *окренуше се оганде (їи) људи, и їоїоше у Согом* АЈЈ. Код новијих сведено на један глагол: *људи су оганде насїавили їрема Согому* Бвш, *људи су се оганде заїуїили ка Согоми* Нсп, *кренуше оганде їуї Согоме* Ссп, *кренуше їрема Согому* Млн. АЈг *доїоше у Согом* за LXX $\text{\i\eta\lambda\theta\omicron\nu \epsilon\iota\varsigma \Sigma\omicron\delta\omicron\mu\alpha}$. Заправо, и за ТМ ($\text{וַיָּלֶכְוּ סְדֹמָה}$) и за LXX презицан превод би био просто *огоше у Согом*, или можда *за Согом*, али не ни *їоїоше* ни *доїоше*. • *али Аврам* Днч ваљда према Лутеру (*aber Abraham*), слично Бкт Нсп; *а Авраам* АЈЈ и остали. Везник *а* овде је довољан; с нешто више емфазе могло би и *їак* (cf Tre *ipse vero Abraham*), пре него *али*: ТМ וְאַבְרָהָם , LXX $\text{\textbackslash}\beta\rho\alpha\acute{\alpha}\mu \delta\acute{\epsilon}$. — У историји старозаветног текста ово место слови као пример богобојажљиве интервенције писара (*tiqqune soferim*). Рачуна се да је текст испрва гласио обратнo: (*она двојица беху оїїишла*) *а Гсїд још сїајаше їу їрег Авраамом*; в Tal *ad loc.*; Wm2, 346.

18.23 На почетку стиха покушаји варирања: *Авраам се онда њриближи* Бвш, *зайим се њриближи* Млн, за просто $\Psi\aleph\eta$. • *ѡѡубийи* Днч Ајј Ајг Нсп Млн. Овдашњем корену $\aleph\aleph$ блиско одговара гр $\acute{\alpha}\pi\acute{\omicron}\lambda\lambda\upsilon\mu\iota/-\mu\alpha\iota$, лат *perdere/perire* (Тре елегантно *perimes*), па и срп *ѡѡубийи/ѡѡинуѡи*. Алтернативни преводи – *га зайпреш* Бвш, *униѡийиѡи* Ссп – мотивисани су ваљда тиме што јевр глагол може у објекту имати и неживо; перифраза *учинийи га ѡѡине* Бкт беспотребна је. • *ѡраведноѡа* Днч Ајј Ајг Нсп Млн, *ѡраведник* Бкт, *невиноѡа* Бвш, *недужне* Ссп. Терминолошки гледано, за $\aleph\eta\aleph$ и $\delta\acute{\iota}\kappa\alpha\iota\omicron\varsigma$ тачан превод је *ѡраведан/-гник*, али у овом контексту *недужан* делује врло спретно. • *с неѡраведним* Днч Бкт, *са злим* Ајј, *с(а) кривим(а)* Бвш Ссп, *с ѡреѡни(ко)м* Нсп Млн. Днчћево *ѡраведан~неѡраведан* по угледу је на *justus~injustus* код Тре, с тим што је овај у напомени дао и *improbis* као прецизније. Мимо свега предложеног може бити да је за $\Psi\aleph\eta$ укупно најтачнији превод *зликовац* (бар тамо где се можемо изразити именички). Ајг *са безбожником* стоји за LXX $\mu\epsilon\tau\acute{\alpha}\ \acute{\alpha}\sigma\epsilon\beta\omicron\upsilon\varsigma$, што је најфреквентнији гр превод за $\Psi\aleph\eta$ (ноторно у Пс. 1); на другим местима LXX нуди $\acute{\alpha}\delta\acute{\iota}\kappa\omicron\varsigma$, $\acute{\alpha}\nu\omicron\mu\omicron\varsigma$, $\mu\alpha\rho\acute{\alpha}\nu\omicron\mu\omicron\varsigma$, $\acute{\alpha}\mu\alpha\rho\tau\omega\lambda\acute{\omicron}\varsigma$, ближе овдашњој идеји; cf Esb сь нечестївыѡѡ. — Ајг и *биће* итд стоји за свршетак којег нема у ТМ (cf ниже 18.25).

18.24 *има .. у ѡрагу .. ѡѡросийиѡи мјесѡу .. у њему* Днч, слично и други; Млн *ѡѡросийиѡи ѡрагу*. У изворнику и суизворнику реч је о граду и затим о месту у општем смислу ($\omicron\mu\kappa\omicron\mu\eta\ \acute{\omicron}\ \tau\acute{\omicron}\mu\omicron\varsigma$, cf ниже 18.33): *месѡ* ту не значи изричито »насеље«, како би се по српском помислило, мада наравно нема штете ни ако се схвати тако. На крају стиха, заменица недвосмислено реферише на *ѡраг*, не *месѡ* (зато и Тре *sunt .. in civitate ista .. parces illi loco .. in ea*). Ово се ни у једном од наших превода не види, сем што је Млн прикрио тешкоћу понављајући *ѡраг* тамо где стоји *месѡ*.

18.25 *далеко било од Тебе* Ајј и за њим слично сви потоњи (Бвш Нсп Ссп Млн); томе подобно и у многим страним преводима (па и Тре *absit tibi*). Данас ово делује као убедљиво решење за ТМ $\aleph\aleph\ \aleph\aleph\aleph\aleph$. Днч је пак дао *немој*, не према Тре (па ни према Лутеру, *das sey ferne von dir*); за њим и Бкт *немој ѡако*. Биће да Днч није осећао *далеко било* као идиом прихватљив у народном језику; на друга два места у Постању (44.7 и .17, са истим јевр изразом) ставио је *сачувај Боже*, што међутим није могло овде, с обзиром на контекст. — Ајг *ниѡиѡиѡ* за LXX $\mu\eta\delta\alpha\mu\acute{\omega}\varsigma$ (Esb $\eta\eta\kappa\acute{\alpha}\kappa\omicron\mu\eta\epsilon$).

18.26 *и рече Госѡод* Днч Ајј, *а Госѡод рече* Ајг Ссп, *ѡага рече Госѡод* Млн, *рече Госѡод* Бкт, *Госѡод огѡовори* Нсп, *огѡовори Госѡод* (усред управног говора) Бвш; cf 18.5. • Супротно обичном схватању овдашње хипотетичке периоде (ТМ $\eta\eta\aleph\aleph\aleph\aleph\ \dots\ \aleph\aleph\aleph\aleph\ \omicron\mu\kappa$) као евентуалне (cf LXX $\acute{\epsilon}\acute{\alpha}\nu\ \epsilon\acute{\upsilon}\rho\omega\ \dots\ \acute{\alpha}\phi\acute{\eta}\sigma\omega$, Vul *si invenero .. dimittam*), Тре чудновато уводи иреал: *si invenirem .. parcerem*. (Он то чини без објашњења, па се можемо само домишљати каквом теолошком мотиву:

нећу учиниџи АЈј Бвш, џо учиниџи Ссп, нишиџа учиниџи Бкт, нишиџа раџиџи Млн – све излишан труд, јер Днч је већ нашао најбоље решење. По LXX οὐ μὴ ἀπολέσω не само АЈг нећу џоџубиџи већ и Нсп нећу џа унишиџиџи. – За раџи и збоџ в горе 18.25.

18.30 и рече (Авраам) АЈј АЈг. У свих других бар скроман покушај варирања: рече Абрахам Бкт, џоџом рече Днч, онда Авраам рече Ссп, Аврџм оџеџ рече Нсп, оџеџ насџави Млн, џродужџи Авраам усред управног говора Бвш. • немој се џевеџиџи, Госџоде Днч и за џиме Млн; *да се не наљуџи Госџоде* Бкт, а овоме слично и остали. У ТМ је треће лице (יְהוָה לֹא יִרְדָּף) »нек се не би расрџио Госџодегар«, а у LXX друго, с елипсом глагола: μὴ τι, κύριε »*да не би нешиџо, Госџодегару*«. (Esb упитно ττδ, γ̄дн према гр варијанти без μή.) — За учтиво Госџодегар cf 18.27. • За нећу (учиниџи) cf 18.29.

18.31 За реших се (АЈј) cf 18.27. • може биџи Днч Бкт, можда АЈј Млн, према изворном וְלֹא; *шиџа ако* Бвш Ссп, *ако* Нсп, као према LXX (ἐὰν δὲ εὐρεθῶσιν, АЈг *ако ли се нађе*). • не ћу их џоџубиџи Днч, сада с глаголом (cf 18.29), строго према изворнику (сада: ΠΙΨΧ ΝΛ οὐ μὴ ἀπολέσω), али с додатом заменицом *их*; ту Бкт Бвш Ссп Млн додају џа, док Нсп експлицира *џраџ*; без заменице АЈј нећу исџребиџи, АЈг нећу џоџубиџи.

18.32 најослије Днч (и Бкт) према Tre *postremo*; џоново Бвш, оџеџ Нсп, онда Ссп, заџим Млн, све ради варирања, без упоришта у изворнику: cf АЈј АЈг и рече (Авраам). • *још овај џуџ* АЈј = ТМ פְּעַם־יֶזְרַא (cf Tre *tantum hac vice*), а *још једном* АЈг = LXX ἔτι ἄπαξ, све прецизно. Сви остали (почев од Днч) као LXX. • За *можда* и *ако*, и за нећу џоџубиџи, в 18.31. – За раџи и збоџ, 18.25.

18.33 свршивши разџовор Днч Бкт; завршивши разџовор Млн, а слично и остали. Очеvidно, глагол је модернизован. Именицу *разџовор* увео је још Днч, по прилици самостално: нема је код Tre, *postquam absolvisset alloqui Abrahamum*, а ни код Лутера, *da er mit Abraham ausgeredet hatte*. Изворно, допуна је инфинитивна, באשר כְּלֶה לְדַבֵּר, АЈј *кад заврши џовориџи*. • *Аврам се враџи на своје мјесџо* Днч, у *свој сџан* Бкт, за לְמַקְמוֹ (cf горе 18.24). Оба су у колизији с данашњим узусом; зато АЈј АЈг у *месџо своје*, Бвш Млн у *своје месџо*; можда најспретније Нсп Ссп *кући* (cf ERV *home*).

Инцидент у Содому

19.1 на враџима соџомским Днч Бкт Млн; на џраџским враџима соџомским Бвш; на џраџској кайџи Ссп. Са разлога пуризма Днч је пазио да се не служи речју *каџиџа*, и новијима је дуго требало да на џу усуде (cf Бвшеву парафразу). Но *каџиџа* овде стоји утолико боље (за רַעַשׁ פֹּרְטָה, Vul Tre *porta*) што ће се ускоро поменути и кућна врата (19.6: דֶּלֶת תּוֹרָה, Vul Tre *ostium*). АЈј АЈг Нсп *коџ враџа*, ко зна да ли под утицајем савременог надритеоретисања по којем изрази типа

на вра̄тима, на ш̄елефону, на огласку и сл не могу имати своје обично значење већ их треба поправљати. • *кад их улегда* Днч (*quos quum videret* Tre), слично и остали сем АЈј АЈг. Зависна реченица ради варирања. • *лицем до земље* Днч и сви остали осим Ссп *ничице*. Днч преводи дословно (ТМ הַצָּרְאִים אַפַּיִם), али *ничице* је адекватан и уосталом вуковски израз.

19.2 Глагол *свра̄тшӣти*, исти овде и у наредном стиху, АЈј АЈг према јевр רָוַח и гр ἐκκλίνω, и за њим Нсп Ссп. Код осталих неједначено. • У овом стиху двапут *но̄ћӣти* (וְלִי כַאֲטָלוֹ), што уједначено преводе Днч АЈј АЈг Ссп Млн али не и Бкт Бвш Нсп. • Низ глагола је предвојен по схеми »учините *a* и *b* и *c*, па ћете *d* и *e*«; ово сугеришу облици у изворнику (јевр императиви, затим обратни перфективи) и суизворнику (гр императиви, затим футури). Од наших то показују Днч АЈг, а још јасније Бвш и новији.

19.3 *навали на њих* Днч Млн (ТМ וְיָבִיאוּ אֶת־הָעָרִים, Tre *quum institisset apud eos valde*), слично Бкт АЈј; *ујорно на̄оварао* Бвш Ссп, *ӣолико сале̄ѡа га* Нсп. Дотични јевр глагол, мада има општи смисао умољавања, није без конотације инсистирања, притиска (то увиђа већ LXX κατεβιάζετο αὐτούς »*иоче их ӣрислӣва̄ти*«, АЈг *ӣринӯђиваше их*), па Бвшеве *на̄овара̄ти* овде чини утисак еуфемизма. • *ӣе се увра̄тшӣше к њему* Днч, *ӣе они увра̄тшӣше к њему* Бвш; остали ту имају *свра̄тшӣти*, вероватно на име елиминације архаизма. – О неједначености превода у 19.2. • Хлеб који овде справља Лот (јевр הַצֶּמֶד, с великим обредним значајем у потоњем јудаизму) није исти као онај код Авраама (הַנֶּחֱמֶה, cf 18.6). Бвш овде *ӣо̄иаче* (а тамо *ле̄ӣӣе*), други друго, махом *бесквасни хлеб*: cf LXX ἄζυμος, Vul *азута*, па и Tre *panes infermentatos*. Днчӣћеви *хлебови ӣријесни* значе исто (cf РМС s.v. *ӣресан*, 1б), али то се данас теже разумева.

19.4 Стих почиње зависном клаузом, ТМ וְשָׁבוּ יְרֵמְיָהוּ »*ӣре но ш̄ӣо ће они ле̄ђи*«, што је Tre превео у cum inversum: *nondum cubaverant, quum* etc. За њим Днч *и још не беху ле̄ли*, а итд, а за овим Бкт Бвш; остали дословно. Мимо формалних односа зависности, решење Tre/Днч најбоље преноси реченични ритам изворника. – Иза *ле̄ли* Бвш и за њим Нсп Ссп спецификују: *на ӣочинак*; да ли чисто ради литерарног ефекта, тешко је знати. • *љӯди іра̄га, љӯди Согом̄љани* АЈј, *љӯди из іра̄га, љӯди согомски* Бкт, дословно за אֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם. Код других разно, нпр *іра̄ђани Согом̄љани* Днч (Tre *cives illi, Sedomitae*), *іра̄ђани Согом̄а* Млн, само *Согом̄љани* Бвш, *жӣӣе̄љи іра̄га – мушкарци Согоме* Ссп. Најтачније би било: *жӣӣе̄љи іра̄га Согом̄а*; поновљено אֲנָשֵׁי ствар је библијске синтаксе, те нема потребе преносити га (cf ниже 19.9). • *од младӣћа до с̄іарца* АЈј дословно према ТМ. Да ће том библијском меризму одговарати срп идиом *с̄іаро и млади*, нашао је још Днч, али га у томе не следи нико сем Ссп. • *сав народ, одасвуг* АЈј за כָּל־הָעָם מְקֻצָּץ, особито успело. Ссп *из свих делова іра̄га*, као према Tre *ab extremitate* с експликативном додатком *civitatis una ad alteram*. Млн *из краја*, особито неуспело.

19.5 и *викаху Лоїа и ѿвораху му Днч; они изазваше Лоїа и рекоше му Бкт*, за којим и потоњи преводе у аористу или перфекту свршених глагола (*ѿозваїи, звонуїи, ѿвикаїи, викнуїи*). Днчићев имперфект биће да је према Esb ἡ ἰζ-ζυκᾶχ8 λῶτα, ἡ глаγῶλαχ8 κῶ нем8, LXX καὶ ἐξεκαλοῦντο τὸν Λωτ καὶ ἔλεγον πρὸς αὐτόν (АЈг и *зазиваху Лоїа и ѿвораху му*); та му сугестија није дошла од Tre (*et inclamaverunt Lot dicentes ei*), а ни из Лутера (јер је немачки претерит на ово неосетљив). Грчки пак имперфект може се схватити de conatu: »*ѿочеше гозиваїи...*«, чему уосталом није противан ни сам јевр (וִיקְרָאוּ .. וַיִּמְרְאוּ). На сваки начин, кад наместо једнога позива овде замислимо довикивање, зазивање из масе, сцена постаје утолико сугестивнија. • *синоћ Днч Млн; вечерас Бвш*; код осталих *ноћас* (за הַלַּיְלִיתָ תְּהֵן נֹכַחַ). С обзиром на ток приче јасно је да прилог *синоћ*, онако како га данас разумемо, не одговара; греши Млн што га преузима из Днч. • *га их ѿознамо Днч Бкт АЈј Бвш за ТМ* תָּרְקָהּ וַיִּנְדְּוּ (Tre *ut cognoscatius eos*); *га леїнемо с њима АЈг за LXX* ἵνα συγγενώμεθα αὐτοῖς. Ноторном јевр еуфемизму познања у смислу полнога сношаја овде одговара гр еуфемизам дружења, такође уходан; cf Esb да εἰδέμῃ сь нїмн. Чини се да ни у преводима није потребно ићи даље од тога: доста је »*га се уїознамо*«, одн »*га се дружимо*«. Нсп Ссп *га сїавамо с њима*, као ни Млн *га их облежимо*, не нуде тачан превод већ експликацију, у оба случаја не баш укусну. Истини за вољу, у томе нису усамљени; нпр ERV *we want to have sex with them*. Cf ниже 19.8.

19.6 *изађе к њима на улаз, а враїа заївори за собом Нсп*, врло тачно: *на улаз за* הַתְּרָקָה, *враїа за* הַדְּלֵה (за обоје *враїа Днч АЈг* (међутим LXX τὸ πρόθυρον / τὴν θύραν)); *везник а за јевр* waw adversativum (мање прецизно и Бкт Бвш Ссп Млн). Недостатно Ссп *изађе ѿред њих* (фали *на улаз*), Млн *сїаге на улаз* (фали *ѿред њих*).

19.7 *браћо (моја) Днч* и др, *їријаїшељи Ссп* ваљда према ERV *my friends*. • *не-мојїе злочинїи АЈј, чинїи зла Днч*, слично Бкт АЈг Млн; *їої зла Бвш Нсп, ово зло Ссп*; оно прво је речено уопште, а друго је спецификовано. Смисао изворника и суизворника је онај први: ТМ וַעֲרַף .. אֶל-נָא, LXX μὴ ποιηρεύσησθε. Додајући заменицу Бвш је можда гледао да поправи Днч према страним преводима типа »*не ѿосїуаїаїе їако зло*« (већ код Лутера стоји *thut nicht so übel*).

19.8 *које још не ѿознаше човјека Днч*, слично Бкт Млн, *мужа АЈј АЈг; с којима мушкарац није имао годира Бвш, које још нису биле у годиру ни с једним човеком Нсп; које су још девице Ссп*. Опет начелно питање да ли да се овај познати и уосталом прозирни библијски идиом (cf 19.5) одмени у преводу којим модернајшим изразом: Бвшево *имаїи годира*, као и *биїи у годиру* (Нсп), израз је индиректан а јасан, па по томе и веран изворнику, али може бити да не звучи баш библијски. – У овоме контексту, Днчићевом *човјеку*, без обзира на последнике међу преводиоцима, можда и нема спаса пред савременим читаоцем

(архаизирајућем *мужу* из АЈј АЈг још мање): *мушкарац* као да је неминован (cf 19.4), иако би ту данас злорабљену реч понеко радо трампио за пренебрегнуто *мушко*. • *јер.. зајшо* Днч за ТМ בְּיַעֲלֶבֶן , јамачно према Лутеровом *denn darum*, не према Тре *quandoquidem*; слично и АЈј. Код осталих само *јер* (Млн *jošišo*), што није довољно: смисао је »јер су под тим условом (безбедности) дошли у моју кућу«. • *јод сенку моја крова* Бкт, слично АЈј Бвш Нсп; *јод мој кров* Днч Млн; *јод мојим кровом и јод мојом зашћијијом* Ссп. У изворнику за *кров* стоји (*кровна*) *īrega*, метонимијски, а *сенка* је у јевр метафора заштите (cf LXX *σκέπη*), што међутим не значи да *зашћијију* треба ставити директно у превод; пре би ишло *заклон*.

19.9 *ходи амо* Днч погрешно, за ТМ הֲלֹךְ־שָׁנָה (*»макац гаље!«*). Код других исправно; најубедљивије Бвш *јуби се*. За Днчићеву грешку биће крив Тре, који преводи *secede illuc* »измакни се онамо«, али у напомени развија: *tantisper dum de eo quod proposuisti deliberabimus*; по његовој замисли Содомљани, ваљда, траже да се Лот измакне у страну *раги разјовора* (у којем ће му припретити). • *овај је сам дошао амо да живи као дошљак* Днч, тачно, али с непожељним сазвучјем *дошао~дошљак*; слично и Бвш Нсп; Бкт као *сйранац*, за њим Ссп Млн. ТМ $\text{בָּאֲלֶגֶר־תְּהַלֵּךְ}$ »он један дошао (амо) да буде јриселац«: глагол הֲלֹךְ »приселити се, бити дошљак« (cf Тре *ad hospitandum*) једна је од кључних речи у Постању. • *и он суд јресуђује* АЈј, који једини репродукује етимолошку фигуру из ТМ: $\text{וַיִּשְׁפֹּט וַיִּפְסֹד}$. Интересантно Нсп *a veñ se јосјављаш за судију*. • *саг ћемо ми с јобом јоре нејо с њима* Ссп (за ТМ $\text{לְעֵתָהּ נָרַע לְךָ מְהֵרָא}$, досл *саг ћемо злочинији јеби (више) нејо њима* АЈј), без глагола, у суштини тачније но *учинији јоре* (Днч и др). • *навалише јако на човјека, на Лојја* Днч, cf Тре *in virum illum, in Lotum*. Поновљени предлог је излишан; cf 19.4. *Навалише* је у ТМ иста јевр реч која и у 19.3, што Днч поштује, за разлику од Бкт *одјурнувши силом*, Бвш *јрубo насрнуше*, и других сугестивних решења.

19.10 *дијоше руке* Днч Бкт. Убедљив пример језичког застаревања: кад се каже да су два Лотова госта *дијла руке*, ми то данас разумемо погрешно, бар на тренутак, док се реченица не настави; отуд *јружише руке* (АЈј Нсп) и друга модерна решења. Заправо, у ТМ $\text{וַיִּשְׁלַח יָדָיו}$ (*»и јослаше руку своју«*) стоји идиом који значи предузимање, улазак у акцију: њих двојица *јојејоше* па увукоше Лота у кућу. • *к себи у кућу* Днч, слично и код других, према изворнику; недостатно у *кућу* Бвш, *к себи* Нсп. • *и зајворише врајја* Днч, слично и остали. Строго узев, за ТМ $\text{וַיִּגְרָרְתָּ לְהַדְרִיחַ}$ превод би имао да гласи: *а врајја зајворише*, због адверзативног *waw*; cf горе 19.6.

19.11 Необична јевр реч וַיִּגְרָרְתָּ преведена је у LXX такође необичним (али прозирним) *ἀρασίαι: ударији слейилом* (АЈј АЈг Нсп Млн, cf Esb *ποράσιша слѣпотію*), то је *заслейији* (Бвш Ссп), или *ослейији* (Днч; ово данас осећамо као непре-

цизно, јер није реч о слепилу већ заслепљењу). Код Бкт друкчија конструкција, *људи* (субјект) .. *заслейеше* (непрелазно); тако није у изворнику. • *од најмањећа до највећећа* Днч Бкт, *од малоїа до великоїа* Ајј Ајг; изоставља Бвш (омашком?); *сїаре* и *млаге* Нсп, слично Ссп Млн. Новији нису у праву: термини овог меризма у изворнику се разликују од оних у 19.4. • *О враїиима* и *улазу* в горе 19.6; овде треба на оба места *улаз*.

Спасење Лотово

19.12 *она два човјека* Днч, вероватно по своме (cf Tre *viri illi*, Лутер *die Männer*, ТМ *וְשְׁנֵיהֶם* »(они) људи«), ради разликовања од *људи* из претходног стиха; за њим Бкт. Још радикалније Бвш *она двојица*; за њим Нсп Ссп. • *ко је још њвој овде* Ајј, слично Бкт Бвш Ссп Млн, тачно према ТМ, у којем сав наставак припада наредном предикату (»изведи«). Питање се протеже дуже код Ајг *има ли ко њвој овде, зейови или синови или кћери* (према LXX), а најдуже у Нсп ...*или било коїа у їрагу* (можда према ERV). Днч одмењује питање условном реченицом: *ако имаш овђе још коїа своїа*, ваљда према Лутеру, који има *hast di* условно. • *Зей* се овде сматра интерполираним из 19.14 (Wm2, 361 и 369). Проблем је маскиран у преводима, почев од LXX, где су по логици контекста *зейови* отишли у множину: овако не само Ајг него и Бкт. • *їлегај нек игу* Днч (*їлегај га изиђу* Бкт) према елегантном *cura exeant* Tre; код осталих *изведи* = *אֲצַיֵּהוּ* *ἐξάγαγε*. • *из їрага* Млн; боље *ogavge* Днч и др, cf ТМ *וְהוֹצֵאתִיכֶם*, LXX *ἐκ τοῦ τόπου τούτου*, па и Esb *מִמְּסַחַת סֵגוֹ*.

19.13 *хоћемо га заїпремо* Днч према Tre, који преводи *perdituri mox sumus* и у напомени инсистира на волитивној вредности јевр »презента«, тј партиципа (*וְהָיִינוּ מְדַבְּרִים*, cf LXX *ἀπόλλυμεν ἡμεῖς*). Код потоњих просто футур (*ми ћемо заїпрїи* и сл); на нијансу поново пази Млн *хоћемо га унишїи*мо. • *вика њихова* Днч за Tre *clamor istorum*, ТМ *וְהָיָה*; код других *вика їроїив њих, їовика, оїїїужба* – в горе 18.20sq.

19.14 *зейовима својим, за које шћаше гаїи кћери своје* Днч стриктно према Tre *generos suos qui brevi fuerant ducturi filias suas*. Днчћево *шћаше гаїи* има сми-сао бивше будућности, не увек и изричите намере (cf нпр Изл.11.5 *їрвенца Фараонова, који шћаше сједјеїи на їријесїолу њеїову*; код Вука ДАї.11.28 *їлаг велики који шћаше биїи њо васионом свијеїу*), чему у модерном узусу одговара *који је їребало га* (Бвш, синтакса на страну) пре него *који су хїтели га* (Млн). Међутим се ТМ *וְהָיָה לְקַיֵּי* разумева и другачије, »*који беху ожењени њеїовим кћерима*« (cf LXX *τοὺς εἰληφότας τὰς θυγατέρας αὐτοῦ*) – мање форсирано и уто-лико убедљивије у склопу самога стиха, премда у фактичком нескладу с 19.8. • *га се шали* Днч за Tre *jocabundus* (ТМ *רַחֲבֵן*), слично Бкт Ссп Млн, *га он їо збија шалу* Бвш, слично Нсп; *їогсмешљив* Ајј Ајг, неуспело, в DGE s.v. *γελοιάζω*.

19.15 а кад зора забијеле Днч (слично Бкт Бвш), заруди Млн, изиђе Ајј, у сам освиш зоре Нсп. Добро је да јевр רַחֵם буде зора (јер јушро је בקר); она у јевр узлази (הלע), а наши преводи овде дају лепог увида у одговарајућу срп фразеологију. • навалише .. на Лоша Днч, о инсистирању, cf 19.3, али у ТМ глагол није исти као тамо: овдашњи корен רַחַם има смисао журбе и поспешивања; утолико боље Ајј Ајг њожуриваху. • које су њу Днч Бкт, које су овде Бвш Нсп Ссп Млн, према обичном разумевању ТМ תַּחֲצֹמְתֶיךָ («које се налазе»); које имаш Ајг али и Ајј, према LXX ἄς ἔχεις, cf Vul *quas habes*. Ова нејасноћа даљи је знак проблема с Лотовим кћерима, које су удате или не, којих је две или четири – тумачења су разна.

19.16 а он се сџаде шчињаџи Днч; тај архаизам сви други одмењују глаголом оклеваџи; Ајг и њошресоше се према LXX καὶ ἐταράχθησαν (тј יהוה תִּירָוּ?) ≠ ТМ תִּירָוּ. • јер ја беше жао Госџогу Днч, непревазиђено: ваљда према Лутеру, *darum daß der Herr sein verschonet*, пре него према Tre *propterea quod Jehova clementer amplectebatur eum*. ТМ יהוה עליו בְּחַמְלָתוֹ стоји адвербијално, досл »џо самилосџи Госџоѓој за њеја« (cf Ајј); зашто је Tre нашао за сходно да חַמְלָתוֹ »џожалиџи, џошџедеџи« преведе као *clementer amplecti* («нежно зајрлиџи»), нејасно је. • изведоше ја Днч, слично Бкт Ајј; изведоше их Бвш, слично Нсп Ссп Млн (штавише, Бвш већ и у малопређашњем има како им се .. смиловао). У изворнику је једнина, о Лоту, а његова чељад подразумева се. — Овај завршни део стиха одсутан је из LXX.

19.17 избави душу своју Днч, џази на живоџ Бкт, сџаси душу своју Ајј, бежи и сџасавај живоџ свој Бвш, бежи да сџасеш живоџ Нсп, бежиџе џавом без обзира Ссп, сџасавај свој живоџ Млн. Чудно шаренило, јер ТМ је овде једноставан, תִּירָוּ עַל-נַפְשֵׁיכֶם »уџеџи душе своје (тј живота) раџи«; исти глагол поновиће се поткрај стиха: הַרְהַר הַמָּלַט »уџеџи у џланину«. • у џијелој овој равни Днч, равниџи Бкт, слично и други; долини Млн; околини Ајј Ајг. Реч је о џриобаљу јорданском, где је Лот одабрао да се настани: 13.10 כָּכַר (досл круџи, тј кружна долина) תִּירָוּ תִּירָוּ תִּירָוּ περὶ ὄρων τοῦ Ἰορδάνου.

19.18 а Лоџ им рече Днч; а Лоџ одвраџи Бвш, без им, заменице која незгодно претходи потоњем џосџоѓине. Али врлудање између множине и једнине битно је својство текста; cf горе 18.10. • немој, Госџоге Днч Бкт Нсп Млн, џосџоѓ(ин)е Ајј Ајг, џосџоѓару Бвш Ссп. Вокализација у ТМ је :תִּירָוּ, што се данас махом узима не као теоним תִּירָוּ Госџоге, већ као профано תִּירָוּ џосџоѓине у паузалној форми (cf горе 18.27), или чак као права множина (џосџоѓо, cf 19.2).

19.19 џравду Твоју Ајг према LXX τὴν δικαιοσύνην σου, што је врло специфичан превод за ТМ דַּרְסָה; код осталих милосџи, Ајј Млн милосрђе, Ссп џубав. Јевр термин דַּרְסָה, чија се полисемија протеже од лојалносџи до милосрђа, доста подсећа на лат *pietas*. Треба у преводу одржати и разлику између דַּרְסָה и пре-

ђашњег $\eta\pi$ ἔλεος, што код Днч и Бкт није случај; Ајј Бвш Млн *милосї* за $\eta\pi$ а *милосрђе* за $\tau\sigma\pi$, Нсп *наклоносї/милосї*, Ссп *милосї/љубав*. • *не моју да сїиїнем да се склоним на брдо а да ме зло не ѿоїоди и да не ѿоїинем* Бкт, *не моју сїиїћи до брда* итд Млн, јасније од осталих, захваљујући глаголу *сїиїћи*, где ТМ има само »*уїећи у ѿланину*« (cf горе 19.17).

19.20 Где у преводима стоји придев *мали* (почев од LXX μικρά, Esb малъ), у ТМ је именица מְצַטְרָה »ситница«. С тим у виду Тре преводи *quae est res perexigua* (за והיא מצטר) и потом *nonne res perexigua est* (за הלא מצטר הוא) – cf Rashi, 149. Тиме Лотове речи добивају смисао: ово што иштем само је ситница. Међутим се заменица היא ту обично узима као да се тиче *ipaga*; отуд Днч *а мали је* и потом *ѿа мали је*, очито према Лутеру (*und ist klein | ist sie doch klein*); слично и остали; смисао је сад: ако би оближњи градић, ситан какав је, остао поштеђен ради Лотова спасења, то не би много умањило катастрофу коју хоће Бог.

19.21 Ајј *уїађам лицу ѿвومه* за ТМ פְּנֵי אִשְׁנָי ; спретније Бвш *услишићу ѿи* и *ѿу молбу*. Дотични јевр израз (*уздићи неком лице*) има смисао уважаења, удовољења, или, што бисмо данас рекли, позитивне дискриминације. Ајг *удувих се лицу ѿвومه* досл за $\epsilon\theta\acute{\alpha}\nu\mu\acute{\alpha}\sigma\acute{\alpha}$ σου τὸ πρόσωπον, но LXX ту има $\theta\alpha\upsilon\mu\acute{\alpha}\zeta\omega$ у (класичном) значењу »указати поштовање« (GenBA, 181sq; другде се за исти јевр израз јавља дословније πρόσωπον λαμβάνω , па затим и προσωποληπτῶ , што преко латинског даје у модерним језицима изразе типа *acception of persons* »пристрасност«).

19.22 *Сиѿор* Днч Ајг Бвш Млн према Esb σιγῶρ , LXX Σήγωρ ; *Зоар* Бкт, *Соар* Нсп, *Цо'ар* Ајј, *Цоар* Ссп према ТМ צֹעַר . У јевр, сазвучје овог топонима с малопређашњом именицом מְצַטְרָה »ситница« једна је од многих етимологија-етиологија својствених Књизи Постања.

19.23 *кад се сунце издиїло* Млн, *сунце је већ било изашло* Ссп, без спомена земље која је у изворнику и суизворнику: $\text{עַל-הָאָרֶץ יָצָא הַשֶּׁמֶשׁ}$ ὁ ἥλιος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν. Непревазиђено Днч *кад сунце оїрану ѿо земљи*. — Изворни реченични склоп најверније код Ајј *Сунце изађе над земљом, и Лоїѿ уђе у Сиѿор*, сем што би боље било: *а Лоїѿ*. Остали улазе у игру хипотаксе, на разне начине: *сунце је излазило над земљом кад је Лоїѿ ушао у Соар* Нсп, *сунце је већ било изашло када је Лоїѿ ушао у Цоар* Ссп, *кад се сунце издиїло, Лоїѿ уђе у Сиѿор* Млн; код овог последњег може се погрешно разумети да је Лот чекао излазак сунца.

Уништење Содома и Гоморе

19.24 Дословно, Гспд је »*закишио*« (הַמְטִיר ἔβρεξεν) по Содому и Гомори »*сумїором* и *оїњем*« ($\text{וַשִׁיב וְהִטְטִיר אֶת-הָעִיר}$ θείον καὶ πύρ). Днч *їусїи .. гажд од сумїора* и *оїња*, слично Бкт Ајј Ајг; код новијих, *сумїор* и *оїањ* су схваћени као хендијада: Бкт *їусїио .. кишу од зайаљеної сумїора*, Нсп *сручио кишу од ужареної сумїора*, Ссп *їорућим сумїором зайљушїа*, и обратно Млн *їусїи .. сумїорни оїањ*. • *од*

Господа с неба Днч Бкт, слично Ајј Ајг; *с неба, од Господа* у парентези Нсп. Иза субјекта *Гсїд* исходишна одредба *од Гсїда* плеонастична је, али она је ту, и није неважна, бар утолико што успоставља везе с десетинама других места у СЗ (הוה' אֵלֶיךָ, нарочито учестало код Јеремије): не чине добро Бвш Ссп Млн што је изостављају.

19.25 и *йрєврну* Ајј Ајг дословно за $\text{וַיִּפְּרֹץ וַיִּכְרַחֵם}$ и *καὶ κατέστρεψεν*, но глагол је, и у ТМ и у LXX, исти који у 19.21, где Ајј Ајг даје *унишиїиїиїи*. Доследно иако мање прецизно Днч Бкт *зайїрїи* на оба места; cf *Tre subvertere*, код Лутера *umkehren*. Чудна ствар, распарене глаголе овде имају сви остали наши преводиоци: Бвш Нсп *зайїрїи* (.21) ~ *унишиїиїиїи* (.25), Ссп *срушиїи* ~ *унишиїиїиїи*, Млн *разориїи* ~ *унишиїиїиїи*. • За *раван* (Днч) в горе 19.17. • *расїиње земљино* Ајј прецизно за $\text{וַיִּפְּרֹץ וַיִּכְרַחֵם}$; у страним преводима неретко *веїїацїа*.

19.26 За разлику од LXX, где Лотова жена просто баца поглед унатраг (*εἰς τὰ ὀπίσω*), у ТМ она баца поглед $\text{וַיִּפְּרֹץ וַיִּכְרַחֵם}$ »*од за њиме*« (cf Rashi, 151; DCH1, 199: $\text{וַיִּפְּרֹץ וַיִּכְרַחֵם}$ »(away) from (following)«, што по прилици значи: идући за мужем, она закреће главу и гледа натраг. Противно овоме, код *Tre* Лотова жена гледа *ulterius post eum* »даље иза њега«, с напоменом (*ad loc.*) да Лот иде *иза* женâ како би их пожуривао. Днч ово не уважава: *бјеше се обазрела идући за њим*. Сви други наши преводи (па и Ајј) преводe као по LXX, сходно претпоставци да ТМ овде није исправан (cf BHS *app.*); тако је и у многим страним преводима, па и код Лутера. Остаје питање одакле се Днч обавестио.

19.27 *рано усїавши Аврам оїице на мјесїо* Днч, слично и други сем Ајј Ајг Бвш. У изворнику и суизворнику глагол је само један: $\text{וַיִּזְכֹּר אֱלֹהֵי מְקוֹמוֹ}$.. $\text{וַיִּזְכֹּר אֱלֹהֵי מְקוֹמוֹ}$ *йорани* .. *ка месїу* Ајј, ὤρθρῖσεν .. *εἰς τὸν τόπον йорани* .. *на месїо* Ајг. • *їге је сїајао* Днч, слично и сви други. Јасноће ради, добро би дошао плусквамперфект: *на оно месїо їге беше сїајао*.

19.28 Јевр глаголу הִיפ *hif*, који означава погледање с висока у даљину, још је најближи Бкт *бацї* *йоїлед*; потребни утисак можда би се појачао ако би се наставило: *їуї Содома и Гоморе*. • За *равницу* итд в 19.17. • *из њећи* Днч и други; *из кречане* Бкт, као с погледом на *Tre*, који овде одређено каже *foracis calcariae*; cf *kiln* у неким енгл преводима. Иста је слика у *Изл.* 19.18.

19.29 На почетку стиха *али* Днч, *међуїиїи* Млн. Но прелазна формула $\text{וַיִּהְיֶה וַיִּבְרָא}$ и *ἐγένετο* (досл *и бї* Ајј Ајг) овде нема супротан смисао; боље Бвш Ссп *їако*, cf *Tre fuit itaque* («*и їако*...«); код Бкт непреведено, као у многим страним преводима. • Даље овај стих показује нешто репетитивности, али не плеоназма нити збрке; у преводу га не треба резимирати већ репродуковати у његовој систематичности: затирући градове јорданског приобаља (глагол је וַיִּבְרָא *ri*), Бог се присећа Авраама, па зато изводи Лота из уништења (וַיִּבְרָא) којим уништава (וַיִּבְרָא) градове где је Лот боравио. Код старијих (Днч Бкт Ајј Ајг) ово је казано

тачније него код новијих. Особито неуспело Млн склонио Лоша од *iproyacstii* из разорених *ipragova*, *ide je живео Лош* – на ивици галиматијаса.

Лотове кћери

19.30 *stiani se* Днч, архаизам код других поправљен у *nasstiani se* и сл. Попут претходног, и овај стих приповеда натенане: Лот напушта Сигор и смешта се (וישב) у планину, заједно с двома кћерима, јер се плашио да остане смештен (לשבת) у Сигору, па се тако смешта (וישב) у једну пећину и он и кћери му. Наши новији преводи теже да ову трому нарацију реорганизују или скрате. Бвш и Нсп траже боље место да саопште Лотов страх као мотив сеобе, па то међу на почетак (Бвш) или близу почетку стиха (Нсп). Млново *oitide iz Siiora.. u brga* спретно али неверно уштеђује једно *smestiiiii se* – кад ће већ доћи пећина као станиште и све ће бити јасно. И надасве, сва четири новија преводиоца однекуд налазе да је поткрај стиха добро реченицу пресећи, па у новој казати: *живео / живели у пећини*, без обзира на јевр изворник, који у својој репетитивности инсистира трипут на истом глаголу (горе наведеном); нешто од овога могло би се приписати утицају LXX.

19.31 *stiar* Днч и др; *ostiar eo* Бвш Нсп, врло спретно: јевр קקז може се узети не само као придев, већ и као глагол у перфективу, при чему у изворнику то није иста реч која за *stiariju* кћер (הַבְּכִירָה); ову разлику тешко је пренети (LXX и не покушава: ἡ πρεσβυτέρα / πρεσβύτερος), па добро долази барем *stiarija / ostiar eo*. • *ga gohe k nama* Днч, слично Бкт, *ga nam gohe* Млн. Тачније, »*ga uhe k nama*«, לבוא עלינו. Сексуални смисао тог израза (који се налази и другде, нпр *Posit*. 38.8sq и .16) непогрешиво се разазнаје у сваком дословном преводу: зато већ LXX δεῖ εἰσελεύσεται πρὸς ἡμᾶς, па и Vul *qui possit ingredi ad nos*, Esb йже внидетъ къ намиъ. Ајј *ga uhe* (=леіне) *sa nama*, АЈг *ko he uhu* (*ga leine*) *sa nama*, с експликацијама (као често), а новији отуд преузимају баш то непрецизно *sa nama*, на које онда калеме разне наивности: *ga живи* (Нсп), *буге* (Бвш), *сјава* (Ссп). Сви ови еуфемизми на крају су мање спретни од дословног превода. • *као шшо је обичај* Днч, слично и код других (*Tre secundum consuetudinem*; јевр טרר дословно је *uush*, а затим *начин, манир, узус* и сл); *као шшо је шо рег* Бвш (за њим и Нсп), што није само духовита иновација на вербалној разини, већ хвата и нијансу коју LXX види као битну: ὡς καθήκει »*како ipristaje, iprilichi*«. • *шо свој земљи* Днч Млн, слично Ајј АЈг, *шо свему свеиу* Бвш Нсп, *на целом свеиу* Ссп; неуспело Бкт у *целој земљи*.

19.32 *eda* бисмо сачувале *сјеме оцу својему* Днч, највише према Лутеру, *daß wir Samen von unserm Vater erhalten*. Тре се ту особито труди око глагола ריה *pi*, за који даје *ut in vita servemus* у тексту превода и дословније *vivific[e]mus* у напомени. Том глаголу блиско одговара срп *йоживеиу* у прелазној употреби

(cf »Бог га поживео«), но истина је да на овом месту превод »*да њој живимо од оца нашега семе*« (дословно за $\text{וְנִתְּנָה מֵאָבִינוּ עִיר}$) не би био врло леп, можда чак ни разумљив. Експликација АЈј *осијавићемо га живи семе (= њојом сиво) од оца нашега* има за последицу појаву речи *њојом сиво* место *семе* у свим новијим преводима – беспотребно, јер метонимија је јасна; поготову неуспело Бвш *иако ћемо њреко оца сачувати њојом сиво* (за ово cf Wm2, 378 *durch unseren Vater*, али и његову напомену *ad loc.*).

19.33 *у ње сјарија* АЈј, слично АЈг Ссп, тачно према ТМ $\text{וְהָיָה לְךָ בְּיָמֶיךָ}$ и LXX $\epsilon\iota\sigma\epsilon\lambda\theta\omicron\upsilon\sigma\alpha \eta \pi\rho\epsilon\sigma\beta\upsilon\tau\epsilon\rho\alpha$: за сексуални смисао в горе 19.31. Мање прецизно Днч *гошавши* према Tre *accedens*; код других друго. • *и он не осјећи* Днч; *а он није њримеши* Бвш, прозаично; *и он не знаде* АЈј дословно за ТМ $\text{וְלֹא יָדַע$ (cf АЈг *и он не знађаше* за LXX $\kappa\alpha\iota \omicron\upsilon\kappa \eta\delta\epsilon\iota$): за овиме Нсп Ссп Млн *он није знао*. Идиома-тично срп *не осешиши*, из Днчћеве главе (cf *qui non agnovit* Tre, *und er ward es nicht gewahr* код Лутера), вредно је чувања. Чудновато али у крајњој линији не погрешно *и он се не сеши* Бкт.

19.34 *синоћ* Бвш Ссп Млн, *јуче* АЈј АЈг, *ноћас* Днч и др; *њрошле ноћи* Нсп, ваљда по енглеском. За јевр $\text{וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא}$ тумачења се колебају између општег смисла *јуче* и посебног *синоћ*; за ово друго cf LXX и Vul. • *Између вечерас* (Бвш Ссп Млн) и *ноћас* (АЈј), Днчћево *до вече* делује нарочито симпатично. • Упадљиво, у овом стиху Бвш нема оно *њреко оца* (в горе 19.32) већ *нашем оцу*.

19.35 *и усјавши млађа леже с њим* Днч, слично АЈј. Овде ТМ збиља каже *усјаде* (וַיֵּשֶׁב , у смислу *њошеу*, *њође* – свеједно што ће се на крају стиха исти глагол јавити у дословној употреби) .. *и леже* (тако и Tre *surgens .. cubavit*). Напротив, у LXX је термин исти као у претходна два стиха, $\epsilon\iota\sigma\epsilon\lambda\theta\omicron\upsilon\sigma\alpha$ (= וַיֵּשֶׁב), АЈг *ушавши*. Подаље од изворника *оде и леже* Бкт, слично Бвш Ссп Млн; само *леће* Нсп.

19.36 *обе кћери Лошове* АЈј, тако и остали; *две кћери Лошове* АЈг. У ствари, између јевр $\text{וְשְׁנֵי בָנוֹתַי הַהֵנֵּה$ и гр $\alpha\iota \delta\upsilon\omicron \theta\upsilon\gamma\alpha\tau\epsilon\rho\epsilon\varsigma \Lambda\acute{o}\tau$ (члан!) не вреди форсирати разлику. Сама приповест боље, можда, излази на поенту са *обе*. • *зашруђеше* Днч, слично Бкт Ссп Млн; *зачеше* АЈј АЈг; на граници умесног Бвш *осјану њрудне*; изван те границе Нсп *осјале у грујом сјању*.

19.37sq *најеге му име* Днч, слично Бкт Бвш Млн. Одмена израза *наденути име* изразом *гаши име* (Нсп Ссп), бесумње уперена ка осавремењивању превода, више делује као деградација библијског стила. АЈј АЈг *назва му име* дословно за $\text{וַיִּשְׁמֵהוּ שְׁמוֹ וַיִּקְרָא חָאֵלֶסֶן$ $\tau\omicron \delta\nu\omicron\mu\alpha \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$. • У оба стиха LXX domeће мотивацију наденутог имена: АЈг *од оца мога* (.37 $\acute{\epsilon}\kappa \tau\omicron\upsilon \pi\alpha\tau\rho\acute{\varsigma} \mu\omicron\upsilon$, о имену Моав) одн. *син рога мога* (.38 $\nu\iota\omicron\varsigma \tau\omicron\upsilon \gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon\varsigma \mu\omicron\upsilon$, о имену Вен Амије). То сасвим личи на друга места у Постању (cf нарочито главе 29 и 30), али на овом месту тога нема у ТМ. • *од њега су* Днч (и Бкт), мање према Tre, који даје дослован превод *is est pater* за וְהוּא אָבִי , а више према Лутеру, у кога стоји *vom dem kommen (her)*; АЈј АЈг

он је *ошац*. Сви новији радо прихватају Бвшево *йраошац*, које, међутим, може чинити утисак акрибије стране библијском идиому.

II

Међу преводима које хоћемо да оценимо, Даничићев, разуме се, стоји ван конкуренције. Разлог томе и јест и није хронолошки. Даничић је дао свој Стари завет у склопу фундаменталних (дакле, задуго непоновљивих) послова на успостави националне књижевнојезичке норме под новим претпоставкама и на новим основама. Вук-Даничићева Библија имала је да легне у темељ једне нове књижевности; томе намењена, она је тако и дочекана; статус класичног текста био јој је, такорећи, зајемчен стицајем околности.⁴

Али на ово треба додати и унутарњу вредност Даничићевог превода. Зна се да је вољом издавача Даничић добио у руке, као верну слику јеврејског изворника, Стари завет у латинском преводу Имануила Тремелија из друге половине XVI века. Била је то мудра одлука. Упркос старини, Тремелијев СЗ и данас чини утисак не само компетентног већ, местимице, и релевантног посла – што у ствари није чудо, јер он стоји на крају једног низа сличних покушаја,⁵ као својеврсна сума библистике из времена кад се тачном разумевању Писма приписивао значај можда већи но икада. Та књига, од почетка високо цењена, прештампана је много пута, нарочито у »малом«, некоментарисаном издању;⁶ но Даничић је радио с примерком »великог« женевог издања из 1630, нарочито прибављеним из Амстердама и послатим му на позајмицу априла 1864.⁷ Увид у ту потпуну и коначну форму Тремелијевог СЗ исплатио се обилато. На узорку који смо испитали ми тачно видимо оно што се без ближег испитивања има само као утисак: да се Даничић изврсно послужио својим предлошком, извлачећи све што је могао и из латинског превода и из напомена к тексту. Тиме је штошта добивено; cf нарочито 18.5, .12, 19.9. Уопште, Даничићев рад на Тре чини се као сусрет вансеријских умова; Тре међутим није Даничићу био једини предлошак, па ни безусловни узор. Нека решења која у Тре одступају од изворника – пре свега хипотаксу (попут временских реченица и партицип-

⁴ Овако, у приповедању М. Ђ. Миљевића (*Драга гража од вере*, 1885), један несуђени преводилац Псалтира на српски спаљује свој рукопис чим је прочитао Даничића: »Није вајде, морамо! Годину дана сам га преводио, а јутрос добих превод Даничићев; прочитах га свега на душак, и нађох толико миља у оној чистоти српског језика, у оној верности његова превода, у оној величанственој простоти истине исказане онако слатким језиком, да ме је, после тога, срамота оставити и даље свој рукопис.« — Даничићев *Псалтир Давидов* изашао је у Бечу 1864.

⁵ О латинским библијама XVI века ESKHULT 2012.

⁶ Као узорна editio minor важи *Biblia sacra sive Testamentum vetus ab Im. Tremellio et Fr. Junio ex Hebraeo Latine redditum et Testamentum novum a Theod. Beza e Graeco in Latinum versum*, Amsterodami 1628.

⁷ Kuzmić 1983, 138sq.

ских конструкција) наместо библијске паратаксе – Даничић је систематски одбацио (ипак не свугде: cf 18.30), а има и где је бесумње одступио хотимично од Тремелијевог разумевања текста: cf 19.26, надаре интересантно место, где је нужно претпоставити да се Даничић обавестио из неког додатног извора, незнано којег. Даље, на узорку се види и да је Даничић имао у виду Лутеров немачки превод: cf 18.13, .19, .22, .28, 19.8, .16, .20, .32, .37. У којој је форми Даничић читао Лутера, не знамо; са хронолошких разлога чини се релативно вероватним да је руковао »Библија-Мајеровом« ревизијом из 1819,⁸ али доказа немамо. Напошетку, познато је да се Даничић систематски послужио Јелисаветинском Библијом (Esb) ради властитих имена, но може бити да је отуд узео и још понешто: cf 18.1, 19.5.

Све у свему, Даничић је о библијском тексту, иако без приступа самом изворнику, био ипак обавештен доста добро, и одлично се служио обавештењима која је имао. Његов превод, мимо познатих језичко-стилских одлика, добар је и што се тачности тиче – до те мере да ни данас, ако би се ревидирао,⁹ не би изискивао врло великих поправака.

Други по хронолошком реду долази превод Луја Бакотића, »Далматикуса« (1867–1941),¹⁰ заснован на испоређивању једног низа страних превода Библије. Укупно говорећи, Бакотићево Постање не одмиче много од Даничића, па и у нашем узорку има доста места где заједно иду Днч Бкт насупротив свим потоњим преводима – и не увек на своју штету (указаћемо, ипак, на њихов незгодни архаизам у 19.10 и терминолошку недостатност у 19.19). Пристојно мада посредно обавештен о изворнику, Бакотић у принципу хоће да буде прецизнији од Даничића (cf 18.4, .8, .14, .30, 19.9, .11, .28), што не значи да у томе увек и успева (19.2, .6, .9, .24, .25, .29).

Што се језика и стила тиче, Бакотић није много иновативан спрам Даничића, сем што хоће да варира једноличну библијску паратаксу (што је Даничић, видели смо, избегавао, док ће потоњи, напротив, отићи у томе још даље): cf 18.9, .26. И мада се понеко решење чини незграпним или стилски неуспелим (cf 18.12, .23, 19.17, .31), код Бакотића су ствари, у начелу, одмерене добро, и његов се превод врло лепо чита.

Иза Даничића и Бакотића настаје дубок хронолошки усек: наредни превод

⁸ [J. F. v. Meyer (прир.)], *Die Heilige Schrift in berechtigter Übersetzung mit kurzen Anmerkungen*, 1–3, Frankfurt a/M: Hermann, 1819 (и потоњи репринти). Места из Лутерова превода цитирали смо по овом издању.

⁹ Мислимо, разуме се, на озбиљну ревизију, не на ситне интервенције каквима Даничићев СЗ одавно подлеже у свакојаким издањима. По правилу ненајављене и необележене, те интервенције су и површне, махом се тичући онога што је кад коме засметало од Даничићевог језика и правописа; другим речима, оне Даничића мање поправају а више га кваре на ситно.

¹⁰ О судбини тога превода у БЈЕЛАЈАЦ 2003, 113–115.

објављен је тек почетком овог века – из чега излази и да су модерни српски преводи Постања у ствари врло учестали.

Први у том рецентном низу стоји двогуби превод владике Атанасија. Нарочито удешен за читаоце који би хтели да ближе изуче Постање а немају приступа јевр изворнику нити гр сузворнику, он је опремљен да буде од знатне користи и онима који тај приступ имају. Праћен је доста обилним и зналачки писаним коментаром, поговором интересантним на више начина, разноврсним илустрацијама. Може му се замерити местимични губитак фокуса и недостатак акрибије; обоје се објашњава тиме што аутор, крај свег свог талента за филологију и лепих знања која је у тој области стекао, ипак није имао сасвим довољно спреме ни рутине за овако тежак подухват. Но без обзира на слабости – јер ове нису суштинске – књига своју намену испуњава врло добро, до те мере да се може узети као најозбиљнији и најбољи посао посвећен Књизи Постања код нас.

Што се самог превода тиче, Атанасије, као што смо се на узорку обилато уверили, потенцира разлике између ТМ и LXX. При упоредној презентацији двају превода то је и неизбежно, више него онда кад би који од њих стајао за себе. Атанасије уме да омане у ситницама (18.3, .7, .14, .15, .17 и још понегде), но генерално је не само тачан већ и прецизан; између осталог, он се систематски, и кудикамо више од свих других, стара да у преводу одрази јевр етимолошку фигуру као важну црту библијског стила (у узорку најизразитије 18.18). Ако се у преводу тражи слика изворника што вернија у појединостима, за то су АЈј и АЈг – скупа, у садејству – прва препорука. С језичко-стилске стране, Атанасије не само радо чува Даничићеве архаизме већ прилаже и нешто својих (нпр 19.8 *муж*); па и по општем утиску који чини, његово Постање, иако објављено почетком овог века, суштински стоји уз Днч Бкт, чинећи с њима групу старијих превода – док ће Бвш, незнатно млађи, природно припасти новијима; као карактеристично место може се узети 18.18.

Осим што је из Библије преводио, Александар Бирвиш је и умовао о њеном превођењу, па и објавио своја начела (Бирвиш 2002). Али све и да није ово учинио, из његовог превода Књиге Постања јасно је да је о том послу добро размислио, како уопште тако и у појединостима.

По преводу судећи, Бирвиш је према Даничићу имао изграђен однос: види се да је систематски разматрао не само шта и како код овога пише, већ и зашто, по којем резону. Чинећи тако, Бирвиш је можда највише од свих Даничићевих последника уважавао његова лексикална и фразеолошка решења, укључујући местимично и архаизме (cf 18.2 *на сусрећ*). Читаво Бирвишево Постање сугерише да је преводилац, имајући увида у јевр изворник као и добрих обавештења о његовом филолошком тумачењу, хтео да да један превод који ће вредети

својим унутарњим квалитетом пре него привлачити пажњу на разини језичко-стилске иновације. Међутим, наш узорак показује да иновација није одсутна; штавише, она је у понечем систематска. Једно, у употреби глаголских времена, где Бирвиш први масовно уводи перфект, и то не само дескриптивно, наместо имперфекта, већ, карактеристично, и наместо аориста; што се овог потоњег тиче, може се учинити да Бирвиш радије користи облике аориста који се напосредно поклапају с историјским презентом (18.6 *йохийа*, .23 *йриближи се*) него остале, место којих радо ставља перфект (18.2 *йошрчао је*, 19.5 *йозвали су*) – али од овог има и доста изузетака. Друго, у реченичном склопу, где Бирвиш уноси живости у библијску паратаксу тако што умеће адвербијале (18.7 *зайим је .. ошрчао*; 19.3 *ийак, он их је уйорно найоварао*; 10 *йада она двојица*) и тако што је замењује хипотаксом (18.5 *йре нейо шйю йродужийе*; 10 *кад се врайим*; 19.11 *йако .. да нису моли наћи врайа*). И треће, у одмењивању једноличног библијског рече/рекоше формулама својственим живој нарацији у књижевном српском (18.9 *заййшали су йа*; .20 *зайим Госйод насйави*; .26 *одйовори Госйод* уметнуто у директни говор; .30 *йродужи Авраам*; .32 *йоново ће Авраам*, уметнуто; 19.18 *а Лош одврайи*).

Нсп и Ссп су преводи настали унутар крупнијих пројеката вишејезичне Библије широко приступачне, између осталог, путем интернета – па као да носе и белег тих околности. Чини се да су они начињени са сталним погледом на старије преводе – Даничићев, али и Бакотићев, и нарочито Бирвишев (cf 18.3, .5, 11 и др) – и њиховим испоређивањем с модерним страним преводима (од којих су неки могли бити и меродавни као Тре за Даничића). Заједничка им је особина извесна склоност експлицирању појединости које се из текста могу разумети али нису директно речене (18.3, 10, 11, 15, 18 и др): на осетљивим местима ово оставља утисак уношења егзегезе у превод. Али укупно, оба та посла су успела: преводи су сасвим спретни (cf нарочито Ссп 18.8, 19.1; наша фразеолошка замерака у 18.3 одиста је ситна), чему нарочито доприноси варирање синтаксе истим оним средствима и начинима за које малочас видесмо да их је развио Бирвиш.

Најновије српско Постање део је крупнијег посла: Старог завета у целини¹¹ преведеног с јеврејског (и арамејског) трудом Драгана Милина. На нашем узорку, а и ван узорка, види се да је нови преводац пажљиво, до минуциозности, изучио своје претходнике¹² – толико да се његов превод може на први

¹¹ Реч је о целини *йрошйоканонској* Старог завета. Као што је познато, за СЗ проширен девтероканонским књигама мора се посегнути за »синодским« Светим писмом, где су протоканонским књигама по Даничићу придружене девтероканонске књиге у преводима еп. Амфилохија и еп. Атанасија.

¹² У изјавама поводом нове публикације, издавач као и сам преводац инсистирали су на томе да су при раду на новом преводу консултовани најбољи модерни страни преводи СЗ. Ми пак

поглед учинити као једна обавештена и паметна компилација. Милинов се избор не тиче само спретности и прецизности преводних решења, где он бира врло добро (мада не увек најбоље: cf 18.11, .26, 19.5), већ и разумевања самог текста: одлично 18.12 *уживајши*, из Бирвиша; cf и 18.14, 19.12, .13. Утисак компилације, међутим, нестаје чим се укажу она места где Милин даје сасвим ново и притом најбоље решење: 18.2 *йаде ничице*, .5 *комад хлеба*, .10 (спретно преуређено), .21 (корисна перифраза), 19.15 *заруди* (ово је, додуше, из прерађеног Бакотића – в фусн 10), .19 *сйићи до брда*.¹³ С осталим новијим преводима Милину је заједничко што местимице учитава експликацију у текст: cf 18.11 *месечнице*, .18 *кроз њеџа*, 19.5 *да их облежимо*, .17 *сйасавај свој живоић*; и наравно, попут свих новијих, и он има решења срчанутих чисто на осавремењивање језика: 18.7 *слући* и затим *йриприми*, .19 *деци* и *йошомцима*, .20 *йовика*, .26 *збој*, .33 *завршивши*. Указаћемо најзад и на ситне недоследности и недотераности које смо у узорку приметили: 18.8 *йечено*, .10 *иза врайџа шайџора*, .29 *ојейџ догаде*, 19.4 *из краја*, .6 (непотпун превод), .8 *йошйџ*, .16 *их*, .23 (непотпуност, затим двосмислица), .24 (непотпуно),¹⁴ .29 (неспретна формулација), .30 (неверан превод). За сва та места упућујемо читаоца на први део ове расправе.

Милинов Стари завет спарен с Новим заветом у преводу Емилијана Чарнића (из 1973) сачињава једну нову српску Библију. Већ по профилу обојице преводилаца та нова Библија не може представљати ни професионално неутралан ни секуларан подухват. Међутим, сам њен српски текст – у овоме су Милин и Чарнић удружени врло срећно – има извесну неутралност на естетској разини. Стилски доста одмакнут од Вука и Даничића, он је тиме удаљен и од »епских« асоцијација, те и шире приступачан разним, неподударним укусима модерног читалаштва. Чини се, дакле, да је Милин-Чарнићевој Библији предодређен широк успех и дуго трајање. Утолико ће важније бити да се она мало-помало, из издања у издање, поправља, дотерује, па и опрема студијским материјалом.

Разматрајући овде српске преводе Постања у хронолошком низу, ми смо између осталог говорили о осавремењивању преводног идиома, који на једној страни треба (наравно) да одрази изворни библијски идиом, а на другој –

хоћемо да нагласимо Милинов, како се барем у Књизи Постања чини, непрекидни обзир на српске преводе који му претходе. — У истим изјавама спомињала се ВНС, и само она, као меродавно издање јевр изворника. Но, за рад на Постању данас је прилична штета немати пред очима Талово издање у ВНО, због апарата и нарочитог коментара уза њ (за ово издање в Библиографију под ТМ).

¹³ Не рачунајући овамо новине проистекле из преводиочевих личних језичко-стилских преференција: у нашем узорку такво је *сйабло* у 18.4 и .8; изван узорка тешко је проценити колико тога има (а по прилици није ни врло важно).

¹⁴ Непотпуности код Милина, колико смо приметили, има и другде: 35.16 при крају стиха, а изван Постања 3Цар 19.11.

да у датој средини, пред датом публиком, удовољи захтевима разумљивости и естетичности. Сваки је наш преводилац имао да на свој начин решава ово комплексно питање. Преостаје да о томе изнесемо неколико општих примедба.

Са извесног становишта српски преводи Постања изгледају као ступњевни једног развоја који их све обухвата. Релативно многобројни, они убедљиво сугеришу да је превођењу Библије као таквом била досад својствена, с покушаја на покушај, извесна еволутивна усмереност. Једна добит стечена еволутивним путем налази се у сфери синтаксе српског библијског наратива. Испрва се осетило да за репродуковање старозаветне јеврејске синтаксе нема суштинских препрека, па се тако и практиковало – да би се потом у пракси оцртао, постепено, један сложенији модел, заснован на запажању или бар слутњи да се кроз драстично упрошћену синтаксу, ако не и баш због ње, српском читаоцу не може представити изражајно богатство идиома којим се изворни библијски наратив суверено служи. Стигло се, дакле, на то да, ако се хоће фино ткиво упоредиво с оригиналом, ваља и српском идиому дати што је његово; најпрече, синтаксу изнад разине рудиментарног. Али ни освојење тог новог простора не значи да се сад лако решавају сва системска питања. Споменућемо овде проблем јевр етимолошке фигуре с апсолутним инфинитивом. Посреди је једна од најупадљивијих црта библијског стила, и чудно је што наши преводиоци, укупно узев, слабо покушавају да јој нађу пандан у српском. Сем у Ајј, где се принципијелно жели приказати сваки детаљ изворника (уз већ споменуто 18.18 cf нпр 19.9), код осталих је та ствар често, већином чак, прећутана. Ако је истина да јој тачног превода не може ни бити, истина је и то да се у страним преводима СЗ налази прегршт различитих решења за њу. Нешто од тога могло би се, без сумње, пренети и у нашу Библију; штавише, и преносило се понекад, али без довољно доследности и настојања. И још ово: у данашње време, уз овако моћна средства претраге и руковања текстом, природно бивају строжи и захтеви уједначености и доследности; то јест, жеља да у оригиналу и преводу, унутар језичних могућности, систематски одговара исто истоме данас је лакше остварљива. У том погледу, међутим, наши новији преводи као да нису осетније напредовали: cf 19.2sq, .19.

Друго што вреди посматрати еволутивно, то ће зацело бити питање шта чини један библијски превод савременим. Остављајући по страни све аспекте осим језичког, и претпостављајући оно у шта смо се уверили – да новији преводи имају полазиште у старијим – начелно је питање да ли преводилац хоће и уме да код својих претходника разликује архаизме од литерарних речи и израза, те да њих замени а ове очува. Речници не помажу увек: нпр реч *ѝресан* у значењу »бесквасан« (19.3 Днч) не слови као архаизам (cf РМС s.v.), а ипак

свако увиђа колико је она данас незгодна; *синоћ* у значењу »раније вечерас« (19.5 Днч Млн) није, по прилици, ни забележено у речницима; у овима као необична реч не слови ни *ичињаџи се* (19.16 Днч), а тек за несретно *гићи руке* (19.10 Днч) нема помоћи ниоткуда. Много ће тога, дакле, бити ствар укуса и осећаја, ствар субјективна. На још једном примеру из узорка, литерарну реч *џајџи* у 18.17 неко ће ценити као лепу и тачно нађену, а некоме ће се она, напротив, учинити извештаченом крај обичнијег *криџи*. Нешто објективнији захтев био би овај: да се из превода не уклањају речи које по метонимији значе исто што њихов експлицитни супститути; не треба, то јест, подлегати искушењу по којем су у 19.32 наши новији преводиоци место *семе* ставили *џоџомство*, јер ово на крају крајева води стилској деградацији текста. А друго, неупутним се чини пристајати на ситно кварење литерарног језика под притиском разних поправака којима језички саветодавци, не увек најпозванији, хоће да утичу на свакодневни узус. На пример, посумњати у Даничићево *раги* па ставити *збој* у 18.26, то је држати се наивног и фаличног школско-новинског рецепта за разликовање *збој* и *раги*, а не сетити се којом су речју у јеванђељу поентирана Блаженства: *мене раги* (Мџ 5.11).

Да закључимо. За посматрача, српски преводи Књиге Постања још и данас орбитирају око Даничића као тежишта система. Начинâ да се ма који дати текст егзактно преведе с датог на дати језик нема безброј – па ако је најстарији превод постигао сугестивност и достигао ауторитет, тад је тешко посматрати потоње преводе друкчије него као његове модификате. У нашем случају, сви потоњи чине утисак да поправљају Даничића; штавише, да га мање поправљају са стварне стране (уосталом, видели смо: грешака је у Даничића мало, а ни непрецизности нема много), а више с језичке, мада му је ова, свако ће тврдити, најјача. То је парадокс ради чијег се разрешења код нас придаје повећи значај *осавремењивању* превода: поправљати ненадмашно, то може имати смисла тек кад у игру уђе фактор застаревања. Међутим, што се застарелости тиче, будимо начисто: Даничић је, у целини узев, данас застарео таман колико треба. Јер, специјалне намене на страну, превод Постања, као и већине старо-заветних књига, не мора, а вероватно и не треба да чини утисак савременог текста, читког и питког. Не што ни сам оригинал ни за ког читаоца данас није такав, већ зато што он, сва је прилика, није такав био никад, чак ни кад је настајао.

Неко ће рећи, и с правом, да је дошло већ време за еманципацију од Даничића. Како то постићи? Можда тако што бисмо Вук-Даничићеву Библију почели да третирамо онако као Немци Лутеру: као живи класик, у чији се текст опрезно и надасве компетентно уносе не све могућне, већ само неопходне измене, а чува се његова боја, патина, утисак свештене старине. На свим пак дру-

- ESKHULT 2012 = J. Eskhult, »Latin Bible translations in the protestant Reformation: Historical contexts, philological justification, and the impact of classical rhetoric on the conception of translation methods«, у зборнику V. Gordon, M. McLean (ур.), *Shaping the Bible in the Reformation: Books, Scholars and Their Readers in the Sixteenth Century*, Leiden: Brill, 167–185.
- GenBA = M. Harl и др., *La Bible d'Alexandrie. La Genèse*, Paris: Cerf, 1986.
- GWb = W. Gesenius / F. Buhl, *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Leipzig: Vogel, ¹⁷1915 и репринти.
- KUZMIČ 1983 = P. Kuzmič, *Vuk-Daničićevo Sveto pismo i biblijska društva na južnoslavenskom tlu u XIX stoljeću*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- LXX = Септуагинта. Издање *Посѡања*: J. W. Wevers, *Genesis* (Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum auctoritate Academiae scientiarum Göttingensis editum, 1), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1974.
- Montanari = F. Montanari, *The Brill Dictionary of Ancient Greek*, Leiden: Brill, 2015.
- NASB = *The New American Standard Bible*, Lockman © 1971, 1977, 1995, 2020, в lockman.org/nasb-bible-info.
- Rashi = L. Cattani (прев.), *Rashi di Troyes, Commento alla Genesi*, Casale Monferato: Marietti, 1985.
- Smr = варијантно читање из самарићанског Петокњижја (према апарату у издању ТМ).
- TM = масоретски текст јеврејске Библије. Издање *Посѡања*: A. Tal, תַּשְׁבָּח: *Genesis* (Biblia Hebraica quinta editione cum apparatu critico novis curis elaborato, 1), Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2015.
- Tre = Стари завет у латинском преводу Имануила Тремелија. Издање: *Testamenti Veteris Biblia sacra, sive libri canonici priscae Judaeorum Ecclesiae a Deo traditi, Latini recens ex Hebraeo facti brevibusque scholiis illustrati ab Immanuele Tremellio et Francisco Junio. Editio postrema .. emendata*. Genevae: apud Philippum Albertum, 1630.
- Vul = Јеронимова Вулгата. Издање: R. Weber / R. Gryson (изд.), *Biblia sacra iuxta Vulgatam editionem*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, ⁵2007. Приступачно на academic-bible.com.
- Wm2 = C. Westermann, *Genesis*, књ. 2: *Genesis 12–36* (Biblicher Kommentar, Altes Testament, Bd. I/2), Neukirchen-Vluyn: Neukirchner, 1981.

Vojin Nedeljković
Faculty of Philosophy
University of Belgrade
vojin.nedeljkovic@f.bg.ac.rs

The Destruction of Sodom and Gomorrah in the Serbian Translations of Genesis

Abstract: The author conducts a thorough investigation of the eight Serbian translations of Genesis using chs. 18–19 as a sample. For each of the translations he then proposes a brief characterization, and gives some general remarks on Bible translation for Serbian readers.

Keywords: Serbian translations of the Bible, the Book of Genesis, translation techniques.

Днч	Бкт	Ајј	АЈг
18.1 Послије му се јави Господ у равници Мамријској кад сјеђаше на вратима пред шатором својим у по дне.	Posle se pojavi Gospod Abrahamu kod hrastova Mamrijskih, kad se djaše pred vratima šatora svoga u toploti dana.	И јави се њему Господ код храста Мамре, а он је седео на улазу шатора свога у жежи дана.	А јави се њему Бог код храста Мамвријског, док он сеђаше на вратима шатора свога у подне.
18.2 Подигавши очи своје погледа, и гле, три човека стајаху према њему. И угледавши их потрча им на сусрет испред врата шатора својега, и поклони се до земље;	Podigavši oči svoje pogleda, i gle, tri čoveka stajahu pred njim. Ugledavši ih, potrča im na susret ispred vrata šatora svoga, pokloni se do zemlje,	И он подиже очи своје, и виде: и гле, три човека стајаху пред њим. И виде он, и потрча им у сусрет са улаза шатора, и поклони се до земље.	И подигавши очи своје виде, и гле, три човека стајаху изнад њега. И видевши потрча им у сусрет, са врата шатора свога, и поклони се до земље.
18.3 И рече: Господе, ако сам нашао милост пред тобом, немој проћи слуге својега.	i reče: Gospode, ako sam našao milost pred očima tvojim, nemoj proći daleko od sluge svoga.	И рече: „Господине! Ако, ево, нађох милост у очима Твојим, немој, молим, проћи мимо слуге Твога.	И рече: „Господине! Ако, дакле, нађох благодат пред Тобом, немој проћи слугу Твога.
18.4 Да вам донесемо мало воде и оперите ноге, те се наклоните мало под овијем дрветом.	Dopustite da vam se donese malo vode da operete noge, i odmorite se malo pod ovim drvetom.	Да се, сад, узме мало воде, и оперите ноге ваше, те отпочините под дрветом.	Нека се узме воде и оперу ноге ваше, и освежите се под дрветом.
18.5 И изнијећу мало хлеба, те поткријепите срце своје, па онда пођите, кад идете поред слуге својега. И рекоше: учини што си казао.	Između malo hleba da potkrepite snagu svoju, pa onda podjite, jer zato vi prolazite mimo sluge svoga. A oni rekohše: Učini kao što si kazao.	И да узмем парче хлеба, и подкрéпите срце ваше, потом ћете отићи: јер зато сте свратили код слуге вашег.“ И они рекоше: „Учини тако, како си рекао.“	И узећу хлеба, и јешћете, и после тога поћи ћете на пут ваш, ради чега сте свратили ка слуги вашем.“ И (они) рекоше: „Учини тако, како си рекао.“
18.6 И Аврам отрча у шатор к Сари, и рече: брже замијеси три копане бијелога брашна и испечи погаче.	Abraham otrča u šator k Sari i reče: Uzmi brzo tri mere belog brašna i ispeci kolače.	И похита Авраам у шатор Сари, и рече: „Похитај, и три мерице најбољег брашна замеси и направи погаче.“	И похита Авраам у шатор Сари, и рече јој: „Похитај и замеси три мерице најбољег брашна и направи погаче.“
18.7 Па отрча ка говедима и ухвати теле младо и добро, и даде га момку да га брже зготови.	Pa otrča ka govedima i uhvati mlado i dobro tele i dade ga momku koji ga brže zgotovi.	И до стоке потрча Авраам, и узе теле младо и добро, и даде момку да пожури да га зготови.	И до крава отрча Авраам, и узе теле младо и добро, и даде слуги, и пожури да га зготови.

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
Господ се указа Аврааму код храста Мамријског док је током дневне жеге седео на улазу у шатор.	Gospod se ukazao Avrâmu kod hrastova Mamrije dok je ovaj seдео na ulazu u šator tokom dnevne žege.	ГОСПОД се показа Аврааму код Мамреовог великог дрвећа док је Авраам седео на улазу свога шатора за време дневне жеге.	Потом се Господ јави Аврааму код храста мамријског кад је седео на вратима шатора за време највеће врућине.
Авраам је подигао свој поглед и опазио три човека како стоје недалеко од њега. Чим их је угледао, потрчао је са улаза у шатор њима на сусрет. Он им се поклатио до земље,	Avrâm podigne pogled i ugleda tri čoveka kako stoje nedaleko od њега. Čim ih је ugledao, potrčao је s ulaza u šator њима u susret. Onда se poklonio do zemlje	Авраам диже поглед, а оно – три човека стоје у близини! Када их је видео, потрча им са улаза шатора у сусрет, поклати се до земље,	Кад подиже очи, гле, угледа три човека како стоје наспрам њега. Чим их угледа, потрча с врата шатора њима у сусрет и паде ничице на земљу.
и рекао: – Господару мој, ако сам нашао милост пред тобом, немој мимоићи слугу својега.	i reкао: „Gospode, ako sam стекао naklonost pred tobom, nemoј мимоићи мене, svoga slugu.	па рече: »Господару, ако сам стекао милост у твојим очима, немој да прођеш крај мене, твога слуге, а да не свратиш.	Затим рече: „Госпode, ако сам нашао милост пред тобом, немој мимоићи слугу твога.
Нека донесу мало воде: оперите ноге и отпочините под дрветом.	Neka se donese мало vode: operite noge i odморите se pod ovim дрветом.	Нека се донесе мало воде, да оперете ноге, па да се одморите под дрветом.	Донеће вам се мало воде, оперите ноге и одморите се под стаблом.
Да донесем хлеба да се окрепите пре него што продужите даље. Ево, навратили сте своје слуги. На то му они рекоше: – Учини како си рекао.	Doneću хлеба да се окрепите, пре него што продужите својим путем. Јер навратили сте к својој слуги.“ Onи одговорише: „Uчини како си рекао.“	Донећу и хлеба, да се окрепите, а онда пођите даље. Јер, код свога слуге сте свратили.« »Добро«, рекоше они. »Уради како си рекао.«	Донећу вам комад хлеба да се окрепите пре него што наставите пут, јер сте дошли код слуге свога.“ Onи одговорише: „Учини као што си рекао.“
Авраам похита у шатор Сари, па јој рече: – Три мерице најбољег брашна брзо замеси и испеци погаче.	Avrâm је požurio Sari u šator i reкао: „Brzo узми три mere брашна, умеси погаче i испеци ih!“	Авраам пожуре к Сари у шатор и рече јој: »Брзо! Узми три сее белог брашна, па замеси и испеци лепиње!«	Тада Авраам отрча у шатор ка Саари и рече јој: „Брзо замеси три мерице најбољег брашна и испеци погаче.“
Затим је Авраам отрчао говедима, ухватио је младо и угојено теле, те га дао момку да га брже зготови.	Avrâm онда požuri говедима, ухвати младо и угојено теле, па га преда момку да га брже зготови.	Онда отрча до говедâ, узео младо, угојено теле и даде га једном слуги, који пожуре да га спреми за јело.	Затим Авраам отрча ка говедима, ухвати теле младо и угојено и даде га слуги да га брзо припреми.

Днч	Бкт	Ајј	АЈг
18.8 Па онда изнесе масла и млијека и теле које бјеше зготовио, и постави им, а сам стајаше пред њима под дрветом докле јеђаху.	Onda iznese masla i mleka i tele koje beše gotovo i postavi im, a on sam stajaše pred njima pod drvetom. I oni jedoše.	И узе масла(ца) и млека, и теле које зготови, и стави пред лице њихово; а сам стајаше код њих под дрветом. И они једоше.	А узе масла(ца) и млека, и теле које зготови, и постави пред њих, и једоше; а сам стајаше пред њима под дрветом.
18.9 И они му рекоше: гдје је Сара жена твоја? а он рече: ено је под шатором.	Tad mu rekoše: Gde je Sara, žena tvoja? On odgovori: Eno je pod šatorom.	И рекоше му они: „Где је Сара, жена твоја?“ А он рече: „Ено (је), у шатору.“	И рече му: „Где је Сара, жена твоја?“ А он одговарајући рече: „Ено (је), у шатору.“
18.10 А један између њих рече: до године у ово доба опет ћу доћи к теби, а Сара ће жена твоја имати сина. А Сара слушаше на вратима од шатора иза њега.	Jedan od njih reče: Do godine u ovo doba opet ću doći k tebi, i Sara, žena tvoja, imaće sina. Sara slušаше na vratima od šatora iza njega.	И рече (Господ): „Кад се вратим, вратићу се теби у одређено време, и, гле, биће син у Саре, жене твоје!“ А Сара слушаше код улаза у шатор, што је иза њега.	И рече (Господ): „Кад се вратим, доћи ћу теби у време ово у (ово) доба, и имаће сина Саре, жена твоја.“ А Сара чу код врата шатора, будући иза њега.
18.11 А Аврам и Сара бијаху стари и временити, и у Саре бјеше престало што бива у жена.	Abraham i Sara bejahu stari i zašli u godine, i Sara se nije više mogla nadati deci.	А Авраам и Сара беху стари, зашли у дане (=године); престало је бивати у Саре уобичајено код жена.	А Авраам и Сара беху стари и зашли у дане, а у Саре је престало што бива у жена.
18.12 Зато се насмеја Сара у себи говорећи: пошто сам остарјела, сад ли ће ми доћи радост? а и господар ми је стар.	Zato se ona nasmeja, govoreći u sebi: Pošto sam ostarela, sad li će mi ta radost doći?, a i gospodar je moj star.	И насмеја се Сара у себи, рекавши: „После мога старења, (зар) ће ми бити (то) задовољство, а господар ми је стар!“	И насмеја се Сара у себи, говорећи: „Још ми се баш не догоди до сада, а господар ми је стар!“
18.13 Тада рече Господ Авраму: што се смије Сара говорећи: истина ли је да ћу родити кад сам остарјела?	Tada reče Gospod Abrahamu: Zašto se Sara nasmejala govoreći: Istina li da ću imati dete, sad kad sam ostarela?	И рече Господ Авраму: „Зашто се то насмејала Сара, рекавши: ‘Зар ћу заиста родити ја остарела?’	И рече Господ Авраму: „Зашто се насмеја Сара у себи, говорећи: ‘Зар ћу заиста родити? ја пак остарила сам.’
18.14 Има ли што тешко Господу? До године у ово доба опет ћу доћи к теби, а Сара ће имати сина.	Ima li nešto što bi Gospodu bilo nedostižljivo? – Do godine u ovo doba opet ću doći k tebi, i Sara će imati sina.	Има ли речи (=ствари) немогуће за Господа? У одређено време вратићу се теби у ово доба, и у Саре биће син.“	Зар је немогућа реч (=ствар) од Бога? У време ово вратићу ти се у (ово) доба, и биће у Саре син.“

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
После је узео масла и млека, и оно згоговљено теле, па је ставио пред госте, а сам је стајао пред њима, под дрветом док су они обе довали.	Onda је узео maslo, mleko i ono tele koje је zgotovio, pa је sve то izneo pred one posetioce. A on sâm је stajao pred njima, pod дрветом, dok су они jeli.	Затим Авраам узео урде и млека и теле које је спремио за јело и ставио пред њих. И док су они јели, он је стајао крај њих под дрветом.	Потом изнесе масла, млека и печено теле, постави им, а сам стајаше пред њима под стаблом док су они јели.
– Где је твоја жена Сара? – запитали су га. – Ено је под шатором – одговори он.	Onda су га upitali: „Gде је tvoја žena Sara?“ Avrâm одговори: „Ено је у šatorу.“	»Где ти је жена Сара?« упиташе га. А он одговори: »Ено је у шатору.«	Затим га запиташе: »Где је Саара, жена твоја?« Он одговори: »Ено је под шатором.«
Онда један од њих рече: – Вратићу ти се кад се наврши време и, гле, твоја жена Сара ће имати сина. Сара је то слушала иза њега, на улазу у шатор.	Gospod рече: „Zaista ћу се vratiti k теbi dogoдине u ово време, i ево, tvoја žena Sara ће имати sina.“ Sara је то слушала на ulazu u šator који је bio иза њега.	Тада један од њих рече: »Вратићу се к теби догодине у ово време, и твоја жена Сара имаће сина.« А Сара је слушала на улазу шатора, који је био иза њега.	»Доћи ћу ти догодине у ово доба, а Саара, жена твоја, имаће сина.« Иза њега, Саара је слушала иза врата шатора.
Авраам и Сара су били прилично стари, у поодмаклим годинама. У Саре беше престало што бива у жена.	I Avrâm i Sara су већ били остарели i у odмаклим годинама. U Sаре је, naime, било престало што бива u младих жена.	И Авраам и Сара већ су били у поодмаклим годинама, и Сара више није имала месечницу.	Авраам и Саара беху стари, зашли у године, а Саари су престале месечнице.
Зато се Сара у себи смејала и говорила: „Спарушила сам се већ, па да упознам уживање! И господар мој је стар“.	Sара се na то насмејала u себи rekavši: „Zар ћу sada iskusiti radost, kad сам већ uvenula, a мој gospodar остарео?“	Зато се Сара насмеја у себи и рече: »Зар сад, кад сам стара, да доживим ту насладу? А и муж ми је стар.«	Зато се Саара насмеја у себи говорећи: »Пошто сам увела, зар ћу сада уживати? А и господар ми је стар!“
Онда Господ упита Авраама: – Зашто се то Сара смеје и говори: „Како ћу да рађам кад сам остарела?“.	Gospod рече Avrâму: „Zашто се смејала tvoја žena Sara i говорила: ‘Zар ћу sada родити kad сам већ остарела?’“	Тада ГОСПОД упита Авраама: »Зашто се Сара насмејала и рекла: ‘Зар ћу заиста родити дете сад кад сам стара?’“	Тада рече Господ Аврааму: »Зашто се смејала Саара говорећи: ‘Зар ћу ја родити кад сам остарела?’“
Зар има нешто што је Господу тешко? Вратићу ти се кад се наврши време: Сара ће имати сина.	Zар је за Gospoda ишта nemoguће? Da, vratićу се k теbi догодине u ово време i Sara ће имати sina.“	Зар је ГОСПОДУ ишта тешко? Вратићу се к теби у одређено време догодине, и Сара ће имати сина.«	Зар је Господу нешто немогуће? Догодине у ово доба доћи ћу опет к теби, а Саара ће имати сина!“

Днч	Бкт	Ајј	АЈг
18.15 А Сара удари у бах говорећи: нијесам се смијала. Јер се уплаши. Али он рече: није истина, него си се смијала.	А Сара slaže, govoreći: Nisam se nasmejala. Jer se uplašī. Ali on reče: Nije istina, smejala si se.	А Сара порече, говорећи: „Нисам се смејала!“, јер се бојала. Но Он рече: „Не, јер си се смејала!“	А Сара порече, говорећи: „Нисам се смејала!“, јер се уплаши. А он рече: „Не, него си се смејала!“
18.16 Потом усташе људи оданде, и пођоше пут Содома; и Аврам пође с њима да их испрати.	Zatim ljudi ustadoše i pođoše put Sodoma, i Abraham podje s njima da ih isprati.	И устадоше оданде (ти) људи, и устремеше поглед према Содому; а Авраам иђаше за њима да их испрати.	И уставши оданде (ти) људи и погледаше према лицу Содома и Гомора, а Авраам иђаше са њима испраћајући их.
18.17 А Господ рече: како бих тајио од Аврама шта ћу учинити,	Tada Gospod reče: Kako bih tajio od Abrahama ono što ću učiniti?...	И рече Господ: „Еда ли ћу Ја сакрити од Авраама шта Ја чиним?“	А Господ рече: „Еда ли ћу Ја сакрити од Авраама, слуге мога, што ћу Ја чинити?“
18.18 Кад ће од Аврама постати велик и силан народ, и у њему ће се благословити сви народи на земљи?	Od Abrahama će postati velik i silan narod, i u njemu će se svi narodi na zemlji blagosloviti.	А Авраам бивајући биће у народ велик и моћан, и у њему ће се благословити сви народи земаљски.	А Авраам бивајући биће у народ велики и многи, и благословиће се у њему сви народи земаљски.
18.19 Јер знам да ће заповедити синовима својима и дому својему након себе да се држе путова Господњих и да чине што је право и добро, да би Господ навршио на Авраму што му је обећао.	Jer sam ga izabrao da zapoveda sinovima svojim i domu svome nakon sebe, da se drže puteva Gospodnjih i da čine što je pravедno i dobro, da bi Gospod ispunio na Abrahamu obećanja koja mu je dao.	Јер познадох га да ће он заповедити синовима својим, и дому својему после њега, и држаће пут Господњи, чинећи правду и суд; да би Господ навео (=извршио) на Авраама оно што је рекао њему.“	Јер знам да ће он заповедити синовима својим, и дому својему после њега, и чуваће путеве Господње, да чине правду и суд, да би навео (=извршио) Господ на Авраама све што му је говорио.
18.20 И рече Господ: вика је у Содому и Гомору велика, и гријех је њихов грдан.	I Gospod reče: Velika je vika nastala na Sodom i Gomor i greh je njihov suviše grdan.	И рече Господ: „Вика Содома и Гомора (=Аморах) како је велика! И грех њихов како је тежак!“	Рече пак Господ: „Вика Содома и Гомора умножи се, и греси њихови велики су веома!“
18.21 Зато ћу сићи да видим еда ли све чине као што вика дође преда ме; ако ли није тако да знам.	Zato ću da sidjem, da vidim rade li kao što glas do mene dođje; a ako to nije tako znaću.	Сићи ћу, дакле, и видећу: да ли су чинили савсим према вици њиховој која дође до Мене, а ако нису – знаћу.“	Зато, сишавши видећу: да ли се по вици њиховој која долази к мени збивају (ствари); ако ли не, да знам.“
18.22 И људи окренувши се пођоше пут Содома; али Аврам још стајаше пред Господом,	Ljudi se udaljiše i podjoše put Sodoma; ali Abraham još stajaše pred Gospodom.	И окренуше се оданде (ти) људи, и пођоше у Содом, а Авраам још стајаше пред лицем Господа.	И окренувши се оданде (ти) људи, дођоше у Содом, а Авраам још стајаше пред Господом.

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
Сара се начини невеста и рече: – Нисам се смејала. Она се била уплашила, али он рече: – Јеси. Смејала си се.	Uplašivši se, Sara je poricala: „Ne, nisam se smejala!“ Ali Gospod joj reče: „Jesi, smejala si se.“	Сара слага рекавши: »Нисам се смејала«, јер се уплашила. А ГОСПОД рече: »Јеси, јеси, смејала си се.«	Саара рече поричући: „Нисам се смејала“, јер се уплаши. Али он рече: „Не, смејала си се!“
Људи се подигоше и кренуше према Содому. Авраам пође да их испрати.	Zatim su ljudi ustali i pogledali prema Sodomu. Avram je pošao s njima da ih isprati.	Када су они људи устали да крену, погледаше ка Содоми, а Авраам пође с њима да их испрати.	Потом усташе људи и пођоше према Содому, а Авраам пође да их испрати.
Господ рече: „Зар од Авраама да сакривам шта ћу урадити,	Gospod reče: „Zar ću od Avrama skrivati šta ću učiniti,	Тада ГОСПОД рече у себи: »Зар да кријем од Авраама шта ћу да учиним?	Тада Господ рече: „Зар да сакријем од Авраама шта ћу учинити?
кад ће од Авраама настати велик и бројан народ и преко њега ће бити благословени сви народи на земљи?	kad ću od njega učiniti veliki i moćni narod, preko koga će biti blagosloveni svi narodi na zemlji?	Од њега ће постати велик и моћан народ и преко њега ће бити благословени сви народи на земљи.	Од Авраама ће настати велик и моћан народ и кроз њега ће бити благословени сви народи на земљи.
Њега сам издвојио да поучи своје синове и своје укућане после себе како да се држе Господњег пута, да чине што је праведно и право, те ће тако Господ да оствари што је обећао Аврааму“.	Jer njega sam izabrao da pouči svoje sinove i svoj dom posle sebe da se drže Gospodnjeg puta čineći što je pravедно i pravo, da bi Gospod ostvario ono što je обећао Avramu.“	Јер, ја сам га изабрао да поучи своју децу и будуће укућане да се држе ГОСПОДЊЕГ пута поступајући правично и праведно, да ГОСПОД може да изврши оно што је обећао Аврааму.«	Зато сам га изабрао да заповеда својој деци и потомцима да се држе пута Господњег, да чине што је добро и праведно, тако да Господ испуни Аврааму оно што је обећао.“
Затим Господ настави: – Велика је вика на Содом и Гомору, и врло тежак је њихов грех.	Gospod nastavi: „Glasna je tužba protiv Sodome i Gomore, jer je njihov greh veoma težak.	ГОСПОД рече: »Зато што је повика на Содому и Гомору велика и зато што је њихов грех веома тежак,	Затим Господ настави: „Велика је повика на Содом и Гомору да је њихов грех превелик.
Сићи ћу да видим раде ли збиља то што је у тужњави што је стигла од мене. Хоћу да проверим.	Sići ću, stoga, da vidim čine li zaista ono za šta ih tereti tužba što je k meni došla. Ako nije, znaću.“	сићи ћу онамо да видим да ли заиста чине све то што сам чуо или не.«	Зато ћу сићи да видим да ли заиста раде како их оптужују. Ако није тако, да знам.“
Људи су оданде наставили према Содому, а Авраам је још стајао пред Господом.	Ljudi su se odande zaputili ka Sodomu, ali je Avram ostao da stoji pred Gospodom.	Они људи кренуше оданде пут Содоме, а Авраам је још стајао пред ГОСПОДОМ.	Тада људи кренуше према Содому, а Авраам још стајаше пред Господом.

Днч	Бкт	АЈј	АЈг
18.23 И приступив Аврам рече: хоћеш ли погубити и праведнога с неправедним?	Abraham mu se približi i reče: Hoćeš li ti učiniti da pogine i pravednik s nepravednim?	И приђе (Му) Авраам, и рече: „Зар ћеш заиста погубити праведнога са злим?”	И пришавши (Му) Авраам, рече: „Нећеш ли погубити праведнога са безбожником, и биће праведник као безбожник?”
18.24 Може бити да има педесет праведника у граду; хоћеш ли и њих погубити, и нећеш опростити мјесту за онијех педесет праведника што су у њему?	Može biti da ima pedeset pravednika u gradu. Hoćeš li učiniti da i oni poginu i nećeš li oprostiti mestu za onih pedeset pravednika što su u njemu?	Можда има педесет праведника унутар града? Зар ћеш заиста погубити, и нећеш опростити месту ради педесет праведника који су унутар њега?	Ако буде педесет праведника у граду, хоћеш ли их погубити? Зар нећеш опростити свему месту ради педесет праведника, ако (их) буде у њему?
18.25 Немој то чинити, ни губити праведника с неправедником, да буде праведнику као и неправеднику; немој; еда ли судија цијеле земље неће судити право?	Učiniti da pogine pravednik s nepravednikom, da bude pravedniku kao i nepravedniku! – Nemoj tako, nemoj! Neće li sudija cele zemlje pravo suditi?	Далеко било од Тебе да чиниш по речи (=ствари) тој, да погубиш праведника са злим, и биће с праведником као са злим. Далеко било од Тебе! Судија све земље неће ли учинити суд (правде)?“	Нипошто Ти нећеш учинити по речи тој, да погубиш праведника са безбожником, и биће праведник као безбожник. Нипошто! Судијо све земље, нећеш ли учинити суд (правде)?
18.26 И рече Господ: ако нађем у Содому педесет праведника у граду, опростићу цијелом мјесту њих ради.	Reče Gospod: Ako usred grada Sodoma nadjem pedeset pravednika, oprostiću celome gradu radi njih.	И рече Господ: „Ако нађем у Содому педесет праведника унутар града, тада ћу опростити свему месту ради њих.“	А Господ рече: „Ако нађем у Содому педесет праведника у граду, оставићу сво место ради њих.“
18.27 А Аврам одговори и рече: гле, сада бих проговорио Господу, ако и јесам прах и пепео.	Abraham odgovori i reče: Gle, usudih se progovoriti Gospodu, i ako sam prah i pepeo:	И одговори Авраам, и рече: „Ево, молим, реших се говорити Господу (моме), а ја сам прах и пепео!”	И одговоривши Авраам, рече: „Сада почех говорити Господу, а ја сам прах и пепео!”
18.28 Може бити праведника педесет мање пет, хоћеш ли за овијех пет затрти сав град? Одговори: не ћу, ако нађем четрдесет и пет.	Može biti pravednika pedeset manje pet. Hoćeš li za tih pet zatrti sav grad? I Gospod reče: Neću ako nadjem četrdeset i pet pravednih.	Можда од педесет праведника недостаје пет, зар ћеш због петорице истребити сав град?“ И рече (Он): „Нећу истребити, ако нађем тамо четрдесет пет.“	Ако ли се пак смањи педесет праведника за пет, зар ћеш због петорице погубити сав град?“ И рече (Он): „Нећу погубити, ако нађем тамо четрдесет пет.“

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
Авраам се онда приближи и рече: – Хоћеш ли да затреш и невинога с кривим?	Avrâm mu pristupi i reče: „Zar ćeš pogubiti i pravednoga s grešnikom?”	Он приђе ГОСПОДУ и упита: »Зар ћеш заиста уништити и недужне заједно са кривима?»	Затим се приближи и рече: „Хоћеш ли погубити и праведнога с грешним?”
Можда у граду има педесет невиних. Зар ћеш то место уништити уместо да га поштедиш због педесет невиних који ће се наћи у њему?	Možda u gradu ima pedeset pravednika. Zar ćeš i njih da uništiš i ne oprostiš tom mestu radi onih pedeset koji budu u njemu?	А шта ако у граду има педесет недужних? Зар ћеш заиста уништити то место? Зар га нећеш поштедети због педесет недужних у њему?	Можда има педесет праведника у граду. Зар ћеш их погубити и зар нећеш опростити граду због тих педесет праведника који су у њему?
Далеко било од тебе да чиниш тако што! Зар да убијеш невиног као и кривог, па да буде исто и невиноме и кривоме? Далеко било од тебе! Зар да судија над свом земљом не чини што је право?	Daleko bilo od тебе da učiniš takvu stvar! Zar da pogubiš pravednoga s grešnikom, pa da pravednika snade isto što i grešnika? Daleko bilo od тебе! Zar ni sudija celog sveta da ne čini što je pravo?“	Далеко било да тако нешто учиниш – да погубиш недужне заједно са кривима, да с недужнима поступиш као са кривима. Далеко било! Зар да Судија свега света не поступи правично?»	Далеко било то од тебе да убијеш праведника као и грешника, па да исто прођу праведник и грешник! Далеко било то од тебе! Зар судија целе земље неће судити праведно?»
– Будем ли у граду Содому нашао педесет невиних – одговори Господ – због њих ћу поштедети цело место.	Gospod odgovori: „Ako u gradu Sodomi nađem pedeset pravednika, zbog njih ću oprostiti celom mestu.“	А ГОСПОД рече: »Ако у граду Содоми нађем педесет недужних, због њих ћу поштедети цело место.«	Тада рече Господ: „Ако нађем у граду Содому педесет праведника, због њих ћу опростити целом граду.“
Авраам је поново проговорио: – Усуђујем се, ево, да опет нешто кажем Господару моме иако сам прах и пепео.	Avrâm nastavi: „Usudujem se, evo, da opet kažem nešto svome Gospodu, iako sam prah i pepeo.“	»Ето«, поново проговори Авраам, »иако сам прах и пепео, усуђујем се да говорим Господу.	На то Авраам рече: „Ево, усуђујем се да говорим Господу иако сам прах и пепео.
Ако би невиних било пет мање од педесет, да ли би уништио сав град због тих пет? – Ако их – одговори он – онде нађем четрдесет пет, нећу га уништити.	Možda u gradu nedostaje pet od pedeset pravednika. Zar ćeš uništiti celo mesto zbog petorice?“ Gospod odgovori: „Ako nađem tamo četrdeset pet pravednika, neću ga uništiti.“	Шта ако недужних буде пет мање од педесет? Хоћеш ли затрти цео град због пет људи?» «Ако их тамо нађем четрдесет пет», рече ГОСПОД, »нећу га затрти.«	Можда ће бити праведних педесет мање пет? Зар ћеш због тих пет уништити цео град?» Одговори: „Нећу га уништити ако нађем четрдесет пет.“

	Днч	Бкт	Ајј	Ајг
18.29	И стаде даље говорити, и рече: може бити да ће се наћи четрдесет. Рече: не ћу ради онијех четрдесет.	Abraham stade dalje govoriti i reče: Može biti da će ih se naći četrdeset. I Gospod reče: Radi tih četrdeset neću ništa učiniti.	И продужи (Авраам) још говорити Њему, и рече: „Можда ће се наћи тамо четрдесет?“ И рече (Он): „Нећу учинити ради четрдесеторице.“	И настави (Авраам) још говорити Њему, и рече: „Ако ли се нађе тамо четрдесет?“ И рече (Он): „Нећу погубити ради четрдесеторице.“
18.30	Потом рече: немој се гњевити, Господе, што ћу рећи; може бити да ће се наћи тридесет. И рече: не ћу, ако нађем тридесет.	Reče Abraham: Da se ne naljuti Gospod zbog onoga što ću sad reći. Može biti da će ih se naći trideset. I Gospod reče: Neću učiniti ništa ako nadjem trideset pravednih.	И рече (Авраам): „Да се, молим, не љути Господар (мој), да (још) говорим: Можда ће се наћи тамо тридесет? И (Он) рече: „Нећу учинити, ако нађем тамо тридесет.“	И рече (Авраам): „Немој нешто (замерити), Господе, ако (још) говорим: Ако ли се нађе тамо тридесет?“ И (Он) рече: „Нећу погубити, ако нађем тамо тридесет.“
18.31	Опет рече: гле, сада бих проговорио Господу; може бити да ће се наћи двадесет. Рече: не ћу их погубити за онијех двадесет.	Reče Abraham: Gle, usudih se progovoriti Gospodu. Može biti da će ih se naći dvadeset. Reče Gospod: Neću ga uništiti radi onih dvadeset.	И рече (Авраам): „Ево, молим, реших се говорити Господару (моме опет): Можда се нађе тамо двадесет?“ И (он) рече: „Нећу истребити ради двадесет.“	И рече (Авраам): „Пошто сам већ говорио Господу (да кажем још): Ако ли се нађе тамо двадесет?“ И (Он) рече: „Нећу погубити ради двадесет.“
18.32	Најпослије рече: немој се гњевити, Господе, што ћу још једном проговорити; може бити да ће се наћи десет. Рече: не ћу их погубити ради онијех десет.	Najposle Abraham reče: Da se ne naljuti Gospod zbog onoga što ću još samo jedanput govoriti. Može biti da će se naći deset pravednih. I Gospod reče: Neću ga uništiti radi tih deset pravednika.	И рече (Авраам): „Да се, молим, не љути Господар (мој), да говорим још овај пут: Можда се нађе тамо десет?“ И (Он) рече: „Нећу истребити ради десет.“	И рече (Авраам): „Немој нешто, Господе, ако проговорим још једном: Ако ли се нађе тамо десет?“ И (Он) рече: „Нећу погубити ради десет.“
18.33	И Господ отиде свршивши разговор с Аврамом; а Аврам се врати на своје мјесто.	Svršivši razgovor s Abrahamom Gospod otide, a Abraham se vrati u svoj stan.	И отиде Господ, кад заврши говорити с Аврамом; а Авраам се врати у место своје.	И отиде Господ, пошто престаде говорити Авраму; а Авраам се врати у место своје.
19.1	А у вече дођоше два анђела у Содом; а Лот сјеђаше на вратима Содомским; и кад их угледа, устаде те их срете, и поклони се лицем до земље,	Pred veče dođoše dva anđjela u Sodom, a Lot sedjaše na vratima Sodomskim. Kad ih Lot ugleda, usta da ih sretne, pokloni im se licem do zemlje,	И дођоше два Анђела у Содом увече, а Лот сеђаше код врата Содома. И виде (их) Лот, и устаде у сусрет њима, и поклони се лицем до земље.	И дођоше два Анђела у Содом увече, а Лот сеђаше код врата Содома. И видевши (их) Лот устаде у сусрет њима, и поклони се лицем до земље.

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
– А ако их се онде нађе само четрдесет? – опет ће Авраам да проговори. – Нећу то учинити због њих четрдесет – одговори он.	Avrâm mu se ponovo obratio: „А ако се у пјему наде четрдесет праведника?“ Gospod odgovori: „Нећу га уништити zbog tih четрдесет.“	А Авраам му опет рече: »Шта ако их се тамо нађе само четрдесет?« Он рече: »Нећу то учинити због њих четрдесет.«	Опет додаде: „Можда ће се тамо наћи четрдесет праведних?“ Одговори: „Нећу ништа радити због тих четрдесет.“
– Нека се не љути Господар мој – продужи Авраам – ако наставим. Шта ако их се онде нађе само тридесет? – Ако их онде нађем само тридесет – одговори – нећу учинити.	Avrâm opet reče: „Neka se Gospod ne gnevi ako nastavim. Šta ako se тамо наде тридесет праведника?“ Gospod odgovori: „Нећу га уништити ако их тамо нађем тридесет.“	Онда Авраам рече: »Нека се Господ не љути што опет проговарам. Шта ако их се нађе само тридесет?« Он рече: »Нећу то учинити ако их тамо нађем тридесет.«	Опет настави: „Немој се гневити, Господе, ако кажем да ће се можда наћи тридесет?“ Одговори: „Нећу ништа учинити ако их нађем тридесет.“
Авраам ће опет: – Ево, поново се усуђујем да говорим Господару моме. Шта, ако их се којим случајем онде нађе само двадесет? – Нећу га уништити због тих двадесет – одговори.	Avrâm će opet: „Усуђујем се, evo, да опет кажем нешто svome Gospodu. Ако их се у граду наде двадесет?“ „Нећу уништити град zbog onih двадесет.“	Тада Авраам рече: »Ето, усуђујем се да говорим Господу. Шта ако их се тамо нађе само двадесет?« Он рече: »Нећу га затрти због њих двадесет.«	Опет рече: „Ево, опет се усуђујем да говорим Господу. Можда ће се наћи двадесет?“ Одговори: „Нећу га уништити због тих двадесет.“
– Нека се не љути Господар мој – поново ће Авраам – али да проговорим још само једном. Шта, ако их је којим случајем само десет? Одговорио је: – Нећу га уништити због тих десет.	Avrâm opet reče: „Neka se moj Gospod ne ljuti ako mu se samo још једном obratim. А ако се у граду наде само десет праведних?“ Gospod odgovori: „Нећу га уништити zbog tih десет.“	Онда Авраам рече: »Нека се Господ не љути, него нека ми допусти да само још једном проговорим. Шта ако их се тамо нађе само десет?« Он рече: »Нећу га затрти због њих десет.«	Затим рече: „Немој се, Господе, гневити ако кажем још само једном. Можда ће се тамо наћи десет праведних?“ Одговори: „Нећу га уништити због њих десет!“
Кад је Господ завршио разговор са Авраамом, он је отишао, а Авраам се вратио у своје место.	Kad је завршио разговор s Avrâmom, Gospod је otišao, а Avrâm се вратио kući.	Када је завршио разговор с Авраамом, ГОСПОД оде, а Авраам се врати кући.	Тада Господ отиде завршивши разговор са Авраамом, а Авраам се врати у своје место.
Она два анђела су увече стигла у Содом. Лот је седео на градским вратима содомским. Кад их је Лот угледао, устао је и пошао им у сусрет. Поклонио се лицем до земље	Stignu она два anđela uveče u Sodomu baš kada је Lot sedeo kod gradskih vrata. Kad их је video, Lot im је рошао u susret, poklonio се licem do zemље	Она два анђела стигше увече до Содоме. Лот је седео на градској капији, па када их је угледао, устаде, пође им у сусрет и ничице се поклони.	Увече дођоше два анђела у Содом док је Лот седео на вратима содомским. Кад их Лот угледа, пође им у сусрет. Поклони се лицем до земље.

Днч	Бкт	Ајј	АЈг
19.2 И рече: ходите, госпо-до, у кућу слуге својега, и преноћите и оперите ноге своје; па сјутра рано кад устанете пођите својим путем. А они рекоше: не, него ћемо преноћити на улици.	i reče: „Dodjite, gospo- do moja, u kuću slug- ge svoga, da tu preno- čite; operite noge svoje i sutra ćete uraniti da svoj put nastavite. Ne, odgovoriše oni–, mi će- mo na ulici noć prove- sti.	И рече: „Ево, сад, Госпо- до моја, свратите, мо- лим, у дом слуге вашег и преноћите; и опери- те ноге ваше, и поранићете, и поћи ћете пу- тем својим.“ Но они ре- коше: „Не, јер ћемо на улици преноћити.“	И рече: „Ево, Госпо- до, свратите у дом слуге вашег, и прено- ћите, и оперите ноге своје, и поранивши ујутро отићи ћете пу- тем својим.“ И рекоше они: „Не, него ћемо преноћити на тргу.“
19.3 Али он навали на њих, те се увратише к ње- му и уђоше у кућу ње- гову, и он их угости, и испече хљебова прије- снџех, и једоше.	Ali Lot toliko navali da se oni uvrtišе k njemu i udjoše u kuću njego- vu; i on ih ugosti i ispe- če im beskvasne hlebo- ve. I oni jedoše.	А он наваљиваше на њих веома, те сврати- ше код њега, и уђоше у дом његов. И учини им гозбу, и погаче испече, и једоше.	И принуђиваше их, те свратише код њега, и уђоше у кућу његову. И учини им гозбу, и ис- пече им погаче, и једо- ше.
19.4 И још не бјеху легли, а грађани Содомљани слеглоше се око куће, старо и младо, сав на- род са свијех крајева,	Još ne behu ni legli, a ljudi iz grada, ljudi So- domski, slegoše se oko kuće. Od dece do stara- ca ceo se narod tu sle- že.	Пре но што ће они ле- ћи, а људи града, љу- ди Содомљани, опко- лише дом (Лотов), од младића до старца, сав народ, одасвуд.	Пре но што легоше, а људи града Содомља- ни опколише кућу (Ло- тову), од младића до старца, сав народ за- једно.
19.5 И викаху Лота и гово- раху му: гдје су људи што дођоше синоћ к теби? изведи их к на- ма да их познамо.	Oni izazvaše Lota i re- koše mu: Gde su ljudi što noćas k tebi dođjo- še? Izvedi ih k nama da ih poznamo.	И повикаше Лоту, и ре- коше му: „Где су људи који дођоше теби но- ћас. Изведи их нама, да их познамо.“	И зазиваху Лота, и го- вораху му: „Где су људи који су ушли код тебе ноћас? Изведи их на- ма, да легнемо с њи- ма.“
19.6 А Лот изиде к њима пред врата затворив врата за собом,	Lot izidje k njima pred ulaz u kuću i zatvori vrata za sobom,	И изиђе к њима Лот на улаз, а затвори врата за собом.	А Лот изиђе к њима пред врата, а врата за- твори за собом.
19.7 И рече им: немојте, браћо, чинити зла.	pa im reče: Molim vas, braćo, ne činite zla!	И рече: „Немојте, мо- лим, браћо моја, злочини- ти!“	И рече им: „Нипошто, браћо, немојте зла чини- ти!“
19.8 Ево имам двије кћери, које још не познаше човјека; њих ћу вам из- вести, па чините с њи- ма што вам је воља; са- мо не дирајте у оне љу- де, јер су зато ушли под мој кров.	Eto imam dve kćeri ko- je još ne poznaše čo- veka; njih ću vam iz- vesti, pa činite s njima što vam je volja, ali ne dirajte u ove ljude, jer su oni došli pod senku moga krova.	Ево, дакле, у мене две кћери, које нису позна- ле мужа; да их, ево, из- ведем вама, и чините с њима како је угодно у очима вашим, само људима овим не чини- те нешто, јер они за- то уђоше под сен крова мога.“	Имам ја две кћери, ко- је не познаше мужа; извешћу вам их, и учи- ните с њима како вам је угодно; само овим људима немојте чини- ти никакву неправду, због чега су ушли под кров свода мога.“

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
и рекао: – Молим вас, господари, свратите у кућу слуге својега да преноћите и ноге оперете, а онда ћете рано устати и наставити вашим путем. Они, међутим, рекоше: – Не, него ћемо ноћ провести на тргу.	i rekao: „Molim vas, gospodo, svratite u dom svoga sluge da provedete noć i operete noge; onda uranite, pa nastavite svojim putem.“ Oni odgovoriše: „Ne, prespavaćemo na ulici.“	»Молим вас, господо«, рече, »свратите у кућу свога слуге да преноћите и оперете ноге, а сутра ураните и наставите пут.« »Не«, одговорише они, »преноћићемо на тргу.«	Он рече: „Ево, господо, уђите у кућу слуге свога да преноћите, да оперете ноге, па ћете ујутру кад устанете поћи својим путем.“ Они рекоше: „Не, преноћићемо напољу.“
Ипак, он их је упорно наговарао, те они увратише к њему и уђоше у његову кућу. Он их је угостио, испекао лепање, па су обедовали.	No, Lot ih je toliko saletao da su oni konačno svratili k njemu i ušli u njegovu kuću. Onda ih je ugostio, ispeкао beskvasni hleb, pa su jeli.	Али Лот их је упорно наговарао, па они свратише к њему. Уђоше у његову кућу, а он им спреми гозбу и испече бесквасног хлеба, па су јели.	Међутим, он навали на њих, тако да свратише и уђоше у кућу његову. Он их угости, испече бесквасни хлеб и једоше.
Људи још не бејаху легли на починак, кад Содомљани, млади и стари, сав народ до последњег човека, опколише кућу.	Ali pre nego što su legli na починак, žitelji grada – muškarci Sodome, stari i mladi – sav narod do poslednjeg čoveka, опколе кућу.	Пре него што су легли на починак, сви грађани Содоме, сав народ из свих делова града, и старо и младо, опколише кућу.	Док још нису легли, опколише грађани Содома кућу, млади и стари, сав народ из краја.
Позвали су Лота и рекли му: – Где су људи што се вечерас увратише к теби? Изведи их да их познамо.	Onda su pozvali Lota i rekli mu: „Gde su oni ljudi što su noćas došli k tebi? Izvedi ih k nama da spavamo s njima!“	Зовнуше Лота, па га упиташе: »Где су људи који су ноћас дошли к теби? Изведи нам их, да спавамо с њима.«	Они викнуше Лота и рекоше му: „Где су људи што су дошли синоћ к теби? Изведи нам их да их облежимо!“
Лот изиђе к њима на улаз и затвори врата за собом.	Lot izade k njima на улаз, а врата затвори за собом.	Тада Лот изађе пред њих и затвори за собом врата,	Лот стаде на улаз и затвори врата за собом.
– Браћо моја – рече им – молим вас, не чините тог зла.	Onda im reče: „Braćo моја, molim вас, не чините тог зла!“	па рече: »Молим вас, пријатељи, не чините ово зло.	Рече им: „Браћо моја, немојте чинити зла.
Ево, имам две кћери с којима мушкарац није имао додира. Њих ћу вам извести, па чините с њима што вам је воља; само овим људима не чините ништа, јер су дошли под сенку мог крова.	Evo, imam овде две ćerke које још нису биле у додиру ни с једним човеком. Њих ћу вам извести, па чините с њима што вам је воља; али овим људима не чините ништа, јер су дошли под сенку мoga krova.“	Ево, имам две кћери које су још девице. Њих ћу вам извести, па с њима чините како вам драго. Али овим људима немојте да чините ништа нажао, јер су под мојим кровом и под мојом заштитом.«	Ево, имам две ћерке, које још не познаше човека. Извешћу вам их, па чините с њима шта вам је воља. Само овим људима не чините ништа пошто су дошли под мој кров.“

Днч	Бкт	Ајј	Ајг
19.9 А они му рекоше: ходи амо. Па онда рекоше: овај је сам дошао амо да живи као дошљак, па још хоће да нам суди; сад ћемо теби учинити горе него њима. Па навалише јако на човјека, на Лота, и стадоше истављати врата.	Oni rekoše: Odmakni se!, pa dodāše: Ovaj je ovde kao stranac došao i još hoće da nam sudi! Sad ćemo mi tebi učiniti gore nego njima! I odgurnuvši silom Lota, stadoše istavljati vrata.	А они рекоше: „Одступи даље!“ И рекоше: „Неки (ту) дошао да борави, и он суд пресуђује! Сад ћемо злочинити теби (више) него њима.“ И навалише веома на човека, на Лота, и приђоше да развале врата.	А они рекоше: „Одступи тамо! Сам си (ту) дошао да боравиш, нећеш ли ваљда и суд да пресуђујеш? Зато ћемо сада тебе злоставити већма него њих.“ И навалише веома јако на човека, на Лота, и приђоше да развале врата.
19.10 А она два човјека дигосе руке, и увукоше Лота к себи у кућу, и затворише врата.	Ona dva čoveka digošе ruke, uvukošе Lota k sebi i zatvorišе vrata.	Но људи (=Анђели) пружише руке своје и уведоше Лота себи у дом, и затворише врата.	А људи (=Анђели) пружише руке увукоше Лота себи у дом, и врата дома затворише.
19.11 А људе што бијаху пред вратима кућним уједанпут ослијепише од најмањег до највећег, те не могаху наћи врата.	A ljudi što bejahu pred kućnim vratima u jеdanput zaslepešе, od najmanjеga do najvećеga, te ne mogahu naći vrata.	А људе који беху пред улазом дома ударише слепилом, од малога до великога, те се они намучише тражећи улаз.	Људе пак који беху пред вратима дома ударише слепилом, од малога до великога, и они се паралисаше тражећи врата.
19.12 Тада она два човјека рекоше Лоту: ако имаш овдје још кога свога, или зета или сина или кћер, или кога год свога у овом граду, гледај нек иду одавде;	Tada ona dva čoveka rekošе Lotu: „Koga imaš ovde svoga? Gledaj da izidju odavde zetovi, sinovi, kćeri i svi tvoji koji su u ovome gradu.	И рекоше људи (=Анђели) Лоту: „Ко је још твој овде? Зета, и синове твоје, и кћери твоје, и све који су твоји у граду, изведи из (овог) места!	А људи (=Анђели) рекоше Лоту: „Има ли ко твој овде, зетови или синови или кћери? Или ако је неко други твој у граду, изведи га из места овог!
19.13 Јер хоћемо да затremo мјесто ово, јер је вика њихова велика пред Господом, па нас посла Господ да га затremo.	Jer ćemo da zatremo ovo mesto, jer je protiv gradjana njegovih velika vika pred Gospodom, i Gospod nas posla da zatremo grad.	Јер ћемо ми истребити место ово, јер је велика вика њихова пред лицем Господњим, и Господ нас посла да је истребимо.“	Јер ћемо ми погубити место ово, јер се подиже вика њихова пред Господом, и Господ нас посла да је сатremo.“
19.14 И изиде Лот, и каза зетовима својим, за које шћаше дати кћери своје, и рече им: устајте, идите из мјеста овога јер ће сада затрти Господ град овај. Али се зетовима његовијем учини да се шали.	Lot izidje i каза verenicima kćeri svojih: Ustajte, idite iz ovoga mesta, jer će sad Gospod zatrti ovaj grad. Ali se verenicima učini da se on šali.	И изиђе Лот, и говораше са зетовима својим, који би узели кћери његове, и рече: „Устаните, изиђите из места овог, јер ће истребити Господ овај град.“ И би он као подсмешљив у очима зетова својих.	А Лот изиђе, и говораше зетовима својим, који би узели кћери његове, и рече: „Устаните и изиђите из места овога, јер ће Господ затрти град.“ А он изгледаше подсмешљив пред зетовима својим.

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
Они му рекоше: – Губи се! Стигао си овамо као дошљак, а сад већ хоћеш да нам будеш судија. Сад ћемо теби учинити горе него ли њима. Онда грубо насрнуше на Лота и почеше да изваљују врата.	Oni mu rekoše: „Skloni se odatle! Došao si ovde kao došljak, a već se postavljáš za sudiju. Sad ćemo s tobom da uradimo gore nego s njima.“ Onda silovito nasrnu na Lota i primaknu se vratima da ih razvalse.	»Склањај нам се с пута!« рекоше они. »Дошао овде као странац, а већ би да буде судија! Сад ћемо ми с тобом горе него с њима.« И силовито одгурнуше Лота, па кренуше да развале врата.	Тада они рекоше: „Склањај се!“ Затим додадоше: „Овај је дошао као странац, а хоће да нам суди! Сад ћемо теби учинити горе него њима!“ Затим притиснуше јако човека Лота и почеше да разваљују врата.
Тада она двојица испружише руке, увукоше Лота у кућу и затворише врата,	Ali ona dvojica ispruže ruke, uvuku Lota k sebi i zatvore vrata.	Али она двојица пружише руке напоље, па увукоше Лота к себи у кућу и затворише врата.	Међутим, она два човека провукоше руке напоље, увукоше Лота у кућу к себи и затворише врата.
а људе испред врата тако заслепише да нису могли наћи врата.	A one ljude što su bili pred vratima, stare i mlade, udare slepilom tako da nisu mogli da pronađu vrata.	А људе пред улазом, и младе и старе, заслепише, тако да нису могли да нађу улаз.	Затим ударише слепилом људе пред вратима куће, младе и старе, тако да нису могли да нађу врата.
Онда она двојица упиташе Лота: – Кога још овде имаш? Синове и кћери и све које имаш у граду изведи из овог места,	Onda ona dvojica upitаше Lota: „Imaš li ovde još koga: zetove, sinove i ćerke, ili bilo koga u gradu? Izvedi ih iz mesta,	»Кога још имаш овде?« упиташе она двојица Лота. »Зетове, синове и кћери и све које имаш у граду, изведи одавде,	Тада рекоше људи Лоту: „Кога још овде имаш? Зета, синове своје, кћери своје и све своје у граду изведи из града.
јер ми ћемо затрти ово место: вика против њих је пред Господом постала толика и Господ нас је послао да га уништимо.	jer ćemo ga uništiti. Teška je optužba što ga tereti pred Gospodom; on nas je poslao da ga uništimo.“	јер ћемо ми затрти ово место. Повика против ових људи постала је толика пред ГОСПОДОМ да нас је послао да га затремо.«	Хоћемо да уништимо ово место. Вика против њих је велика пред Господом. Господ нас је послао да их затремо.“
Лот је онда изишао да то каже својим будућим зетовима који је требало да се ожене његовим кћерима. Рекао им је: – Устаните! Одлазите из овог места, јер Господ ће уништити град. Међутим, његови будући зетови помислише да он то збија шалу.	Lot je zatim izašao i rekao svojim budućim zetovima koji su bili vereneni s njegovim ćerkama: „Ustajte! Odlazite iz ovog mesta jer će Gospod uništiti grad!“ Ali njima se činilo da to Lot zbija šalu.	И Лот изађе да то каже својим будућим зетовима. »Брзо!« рече им. »Изађите из овога места, јер ће га ГОСПОД затрти!« Али његови зетови су мислили да се шали.	Тада Лот изађе и рече будућим зетовима који су хтели да узму његове ћерке: „Устајте и идите из овог места јер ће Господ уништити овај град!“ Будућим зетовима се учинило да се он шали.

Днч	Бкт	Ајј	АЈг	
19.15	А кад зора забијеље, навалише анђели на Лота говорећи: устани, узми жену своју и двије кћери своје које су ту, да не погинеш у безакоњу града тога.	Kad zora zabeli, navališe andjeli na Lota govoreći: Ustani, uzmi ženu svoju i dve kćeri svoje koje su tu, da ne pogineš u kazni ovoga grada.“	И када изиђе зора, пожуриваху Анђели Лота, говорећи: „Устани, узми жену твоју и две кћери твоје које имаш, да не погинеш са грехом града.“	А када би јутро, пожуриваху Анђели Лота, говорећи: „Устани и узми жену твоју и две кћери твоје које имаш, и изиђи, да и ти не пропаднеш са безаконјима града.“
19.16	А он се стаде шчињати, те људи узеше за руку њега и жену његову и двије кћери његове, јер га бјеше жао Господу, и изведоше га и пустише иза града.	Ali kako on oklevaše, uzeše ljudi za ruku njega i ženu njegovu i dve kćeri njegove, jer ga Gospodu беше жао, i izvedoše ga i pustiše ga iza grada.	А он оклеваше; и ови људи узеше га за руку, и жену његову за руку, и две кћери његове за руку, по милости Господњој према њему, и изведоше га, и оставише га изван града.	И потресосе се; и узеше га Анђели за руку, и жену његову за руку, и две кћери његове за руке, пошто Господ поштеде њега.
19.17	И кад их изведоше напоље, рече један: избави душу своју и не обзири се натраг, и у цијелој овој равни да нијеси стао; бјежи на оно брдо, да не погинеш.	Kad ih izvedoše napoље reče jedan: „Pazi na život! Ne obazri se natrag i u celoj ovoj ravni da nisi stao; skloni se na ono brdo da ne pogineš!“ –	И би, кад их изведоше изван, рече (један): „Спаси душу своју! Не осврћи се иза себе, и не заустављај се у свој околини. На гори спасавај се, да не би погинуо!“	И би, кад их изведоше изван, и рекоше: „Спасавајући спаси душу своју! Не осврћи се назад, нити застани у свој околини. Спасавај се на гори, да не будеш заједно захваћен!“
19.18	А Лот им рече: немој, Господе!	Reče im Lot: „Nemoј, Gospode!“	Но Лот рече њима: „Не, молим, Господ(ин)е!“	А Лот им рече: „Молим те, Господ(ин)е!“
19.19	Гле, слуга твој нађе милости пред тобом, и милост је твоја превелика коју ми учини сачувавши ми живот; али не могу утећи на брдо да ме не стигне зло и не погинем.	Gle, sluga tvoj nađe milost pred očima tvojim, i ti pokaza veliku milost svoju sačuvavši mi život, ali ne mogu da stignem da se sklonim na brdo a da me зло ne pogodi i ne poginem.	Ево, сад, нађе слуга Твој милост у очима Твојим, и увећао си милосрђе Твоје, што си учинио са мнош, остављајући живу душу моју; но ја се не могу спасти на гори, да ме не стигне зло и не умрем.	Пошто нађе слуга Твој милост пред Тобом, и узвеличао си правду Твоју, што чиниш на мени да живи душа моја, но ја се не могу спасти на гори, да ме не дохвате зла, и умрем.
19.20	Ено град близу; онамо се може утећи, а мали је; да бјежим онамо; та мали је, те ћу остати жив.	Eno, grad blizu; онамо се може утећи, а malen je: da бежим онамо. Doprusti da се тамо sklonim... зар nije malen?... pa да spasim život.	А, ево, град овај је близу, да бежим тамо, и он је мали; спашћу се, дакле, тамо; – зар он није мали? – и живеће душа моја.“	Ево града овога близу, да прибегнем тамо, који (град) је мали, тамо ћу се спасти; – зар није мали? – и живеће душа моја.“

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
Чим се зора забелела, анђели навале на Лота говорећи: – Устани! Узми своју жену и своје две кћери које су овде, да не будеш затрт кад кажњавамо град.	U sâm osvit zore, anđeli navale na Lota govoreći: „Ustani i povedi svoju ženu i svoje dve ćerke koje su ovde, da ne budeš zatrt kad grad bude kažnjen!“	Када је свануло, анђели почеше да пожурују Лота, говорећи: »Брзо! Изведи своју жену и своје две кћери које су овде, да и ви не будете уништени када казнимо град.«	Чим зора заруди, анђели навалише на Лота говорећи: „Устај, узми жену своју и две ћерке своје које су овде да не би страдао због греха овог града.“
Међутим, он поче да оклева. Зато они узеше за руку њега, и његову жену, и његове две кћери, и – према оном како им се Господ смиловао – изведоше их и оставише изван града.	Međutim, Lot je oklevao. Ali pošto mu se Gospod smilovao, oni ga uzmu za ruku, kao i njegovu ženu i njegove dve ćerke i bezbedno ih izvedu iz grada.	А Лот је оклевао. Зато они људи узеше за руку њега, његову жену и његове две кћери и изведоше их ван града, јер им се ГОСПОД смиловао.	Он је оклевао. Тада га они узеше за руку и жену његову и две ћерке његове, јер се Господ смиловао на њега, па их изведоше и оставише изван града.
Кад их доведоше у поле, рече један од њих: – Бежи и спасавај живот свој. Не окрећи се и нигде се у равници не заустављај. Бежи у брда да не будеш затрт.	Čim su ih izveli, jedan od njih reče: „Beži da spaseš život! Ne osvrći se niti se igde u ravnici zaustavljaj. Beži u brda da ne budeš zatrt!“	Када су их извели, један од њих рече: »Бежите главом без обзира! Не осврћите се и не заустављајте се нигде у равници! Бежите у планине, да не будете уништени!«	Кад их изведоше, један рече: „Спасавај свој живот! Не осврћи се натраг и не застајкуј у долини! Бежи на оно брдо да не би страдао!“
А Лот одврати: – Немој тако, господару мој.	Ali Lot im reče: „Nemoj, Gospode, molim te!“	Тада Лот рече: »Не, господару.	Лот им рече: „Немој, Господе!
Него, ако је твој слуга нашао милост пред тобом – а већ си ми милосрђе показао спасававши ми живот – ја не могу да побегнем у брдо а да ме пропаст не снађе и не погинем.	Tvoj je sluga našao naklonost pred tobom; šta više, iskazao si mi obilje svoje milosti spavši mi život. Ali ja ne mogu da bežim u brda, jer će me snaći nesreća, te ću poginuti.	Ја, твој слуга, нашао сам милост у твојим очима и ти си показао велику љубав према мени када си ми спасао живот. Али, ја не могу да бежим у планине. Несрећа ће ме стићи и погинућу.	Ево, слуга твој је нашао милост у твојим очима. Твоје милосрђе је превелико кад си ми сачувао живот. Међутим, не могу стићи до брда а да ме несрећа не стигне и не погинем.
Ено, тамо је град: довољно је близу, па да побегнем у њега, а тако је мален. Да утекнем онамо, заиста је мален. Дај ми да спасем живот.	Evo, tu u blizini ima jedno malo mesto gde bih mogao da pobegnem. Nije li zaista malo? Dopusti mi da pobegnem tamo da spasem život.“	Него, ено тамо града који је довољно близу да у њега побегнем, а мали је. Дај ми да побегнем онамо – место је заиста мало – да спасем живот.«	Ено, онај град је близу, да бежим тамо? Град је тако мали. Да бежим тамо, град је мали, да живот спасем?“

Днч	Бкт	Ајј	Ајг
19.21 А он му рече: ето послушаћу те и зато, и не ћу затрти града, за који рече.	A on mu reče: Eto poslušaću te i za to i neću zartri grada za koji reče.	И рече му (Он): „Ево, угађам лицу твоем још у речи овој: Нећу уништити град о којем си говорио.	И рече му (Он): „Ево, удивих се лицу твоем, и за ту реч неће се уништити град о којем си говорио.
19.22 Брже бјежи онамо; јер не могу чинити ништа докле не стигнеш онамо. Зато се прозва онај град Сигор.	Brže beži onamo, jer ne mogu ništa činiti dokle ne stigneš onamo. Zato se onaj grad prozva Zoar.	Брзо се спасавај тамо, јер не могу чинити реч (=ствар) до твога доласка тамо.“ Зато назваше име граду (томе) Сигор (Цо’ар).	Пожури, дакле, да се спасеш тамо; јер нећу моћи учинити ствар док ти не уђеш тамо.“ Зато назва име граду (томе) Сигор.
19.23 И кад сунце ограну по земљи, Лот дође у Сигор.	Sunce se dizaše nad zemljom kad Lot udje u Zoar.	Сунце изађе над земљом, и Лот уђе у Сигор.	Сунце изиђе на земљу, и Лот уђе у Сигор.
19.24 Тада пусти Господ на Содом и на Гомор од Господа с неба дажд од сумпора и огња,	Tada pusti Gospod na Sodom i na Gomor kišu od sumpora i ognja od Gospoda s neba.	И Господ изли кишом на Содом и Гомор сумпор и огањ од Господа, с неба.	И Господ изли кишом на Содом и Гомор сумпор и огањ од Господа, с неба.
19.25 И затр оне градове и сву ону раван, и све људе у градовима и род земаљски.	I zatra one gradove i svu onu ravniciu i sve ljude u gradovima i sav rod zemlje.	И преврну градове оне, и сву околину, и све становнике градова и растиње земљино.	И преврну градове оне, и сву околину, и све становнике у градовима, и све што растијаше из земље.
19.26 Али жена Лотова бјеше се обазрела идући за њим, и поста слан камен.	Žena Lotova obazre se natrag, i ona posta slan kip.	И обазре се жена његова (=Лотова) иза себе, и постаде стуб соли.	И обазре се жена његова (=Лотова) уназад, и постаде стуб соли.
19.27 А сјутрадан рано уставши Аврам, отиде на мјесто гдје је стајао пред Господом;	Ustavši rano, Abraham otide na mesto gde je stajao pred Gospodom.	И порани Авраам ујутро ка месту где стајаше тамо предлицем Господа,	Порани пак Авраам ујутро на место где стајаше пред Господом,
19.28 И погледа на Содом и Гомор и сву околину по оној равни, и угледа, а то се дизаше дим од земље као дим из пећи.	On baci pogled na Sodom i na Gomor i na svu okolinu po onoj ravnici i gle, on vide kako se podiže dim od zemlje, kao dim iz krečane.	и погледа на Содом и Гомор, и на сву земљу околну, и виде, и гле, улажаше дим са земље као дим из пећи.	и погледа на лице Содома и Гомора, и на лице земље околне, и виде, и гле, улажаше пламен из земље као пара из пећи.
19.29 Али кад Бог затираше градове у оној равни, опомену се Бог Аврама, и изведе Лота из пропасти кад затр градове гдје живљаше Лот.	Kad zatiraše gradove u onoj ravnici, opomenu se Bog Abrahama; i on izvede Lota iz propasti kad zatra gradove gde življaše Lot.	И би, када Бог истребљиваше градове околине, и опомену се Бог Авраама, и одасла Лота из сред пропасти, када преврташе градове у којима борављаше Лот.	И би, кад затре Бог све градове околине, опомену се Бог Авраама, и одасла Лота из сред катастрофе, када преврну Господ градове у којима борављаше Лот.

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
– Услишићу ти и ту молбу – одговори му – те нећу затрти града о коме говориш.	Gospod mu odgovori: „Dobro, uslišiću ti i ovu molbu i neću zatrti grad o kome govoriš.	А онај му рече: »Добро, услишићу ти и ову молбу и нећу срушити град о ком говориш.	Он му рече: „Ево, послушаћу те и нећу разорити град о коме говориш.
Хитно је. Бежи онамо, јер не могу ништа чинити док ти не стигнеш онамо. Зато се онај град зове Сигор.	Brzo beži tamo, jer ne mogu ništa da učinim dok ti ne stigneš tamo.“ Zato se taj grad zove „Soar“.	Само бежи онамо брзо, јер не могу ништа да учиним док не стигнеш тамо.« Зато је онај град добио име Цоар.	Брзо бежи онамо, јер не могу ништа чинити док не стигнеш тамо.“ Зато се онај град прозва Сигор.
Сунце је излазило на земљу а Лот је улазио у Сигор.	Sunce je izlazilo nad zemljom kad je Lot ušao u Soar.	Сунце је већ било изашло када је Лот ушао у Цоар.	Кад се сунце издигло, Лот уђе у Сигор.
Господ је на Содом и Гомору пустио с неба кишу од запаљеног сумпора.	Tada je Gospod na Sodomu i Gomoru sručio kišu od užarenog sumpora – s neba, od Gospoda –	Тада ГОСПОД горућим сумпором заплушта на Содому и Гомору са неба	Тада Господ пусти с неба сумпорни огањ на Содом и Гомору.
Уништио је оне градове и сву околну равницу, све становнике градске и све што је расло на земљи.	pa je uništio ove gradove i svu tu ravnicu, sve žitelje gradova i sve što je raslo na zemlji.	и уништи те градове и сву равницу, све житеље градова и све растиње на земљи.	Уништи оне градове и сву ону долину, све становнике градске и биље земаљско.
Успут се Лотова жена обазрела и претворила се у стуб од соли.	Ali Lotova žena se okrete za sobom i pretvori se u stub soli.	А Лотова жена се осврну, и претвори се у стуб соли.	Међутим, жена Лотова се обазре уназад и претвори се у стуб соли.
Сутрадан у рано јутро Авраам се пожури на место где је стајао пред Господом.	Rano sledećeg jutra, Avram ustane i vrati se na mesto gde je stajao pred Gospodom.	Авраам устаде рано ујутро и оде на место где је стајао пред ГОСПОДОМ.	Сутрадан Авраам уста рано и отиде на место где је стајао пред Господом.
Погледао је према Содому и Гомори и целој равници у даљину, и видео је како се диже дим над земљом као дим из пећи.	Pogledao je prema Sodomu i Gomori i prema celoj ravnici, i ugledao kako se diže dim nad zemljom kao dim iz peći.	Погледа према Содоми и Гомори и према свој равници, а оно – дим куља из земље као дим из пећи!	Он управи поглед према Содому и Гомори и свој долини и виде како се диже дим над земљом као дим из пећи.
Тако се Бог сетио Авраама кад је у равници затирао градове у којима је боравио Лот, и тако је избавио Лота усред пропасти.	Kad je Bog uništavao gradove u ravnici gde je Lot živeo, držao je na umu Avramu, pa je izveo Lota odatle, i izbavio ga od istrebljenja.	Тако се Бог сетио Авраама када је затирао градове у равници у којима је живео Лот и извео Лота пре њиховог уништења.	Међутим, Бог се, док је затирао градове у равници, сетио Авраама и склонио Лота од пропасти из разорних градова, где је живео Лот.

	Днч	Бкт	Ајј	АЈг
19.30	А Лот отиде из Си-гора, и стани се на оном брду с двије кћери своје, јер се бојаше остати у Сигору; и живљаше у пећини с двије кћери своје.	Lot otide iz Zoara i nastani se na brdu sa dve kćeri svoje, јер се бојаше остати у Zoaru. On živiljaše u pećini sa dve kćeri svoje.	И узиђе Лот из Сигора, и настани се на гори, и с њим две кћери његове, јер се бојаше да станује у Сигору. И настани се у пећини, он и две кћери његове.	И узиђе Лот из Сигора, и сеђаше на гори, и две кћери његове са њим, јер се убоја да станује у Сигору. И настани се у пећини, он и две кћери његове са њим.
19.31	А старија рече млађој: наш је отац стар, а нема никога на земљи да дође к нама као што је обичај по свој земљи.	Reče starija mladjoj: Naš je otac star a nema čoveka u okolini da k nama dodje, kao što je u celoj zemlji običaj.	А рече старија млађој: „Отац је наш стар, и нема човека на земљи да уђе (=легне) са нама по обичају све земље.	А старија рече млађој: „Отац је наш стар, и нема никога на земљи ко ће ући (да легне) са нама како је обичај свој земљи.
19.32	Хајде да дамо оцу вина нека се опије, па да легнемо с њим, еда бисмо сачувале сјеме оцу својему.	Hajde da damo ocu vina da se napije, pa da legnemo s njim, da bi se očuvao rod oca našega.	Хајде да напојимо оца нашег вином и легнемо с њиме, и оставићемо да живи семе (=потомство) од оца нашег.“	Хајде да напојимо оца нашег вином и да спавамо с њим, и подићи ћемо семе од оца нашег.“
19.33	И дадоше оцу вина ону ноћ; и дошавши старија леже с оцем својим, и он не осјети ни кад она леже ни кад устаде.	I onu noć dadoše ocu vina, i starija podje i leže s ocem svojim, i on se ne seti ni kad ona leže ni kad ustade.	И напојише оца свога вином оне ноћи; и уђе старија и леже са оцем својим, и он не знаде кад она леже и кад устаде.	И напојише оца свога вином оне ноћи; и ушавши старија спаваше са оцем својим ону ноћ, и он не знађаше кад она леже и устаде.
19.34	А сјутрадан рече старија млађој: гле, ноћас спавах с оцем својим. Да му дамо вина и до вече, па иди ти и лези с њим, еда бисмо сачувале сјеме оцу својему.	Sutradan reče starija mladjoj: Gle, noćas ležah s ocem svojim. Da mu damo vina i doveče, pa idi ti lezi s njim da bi se očuvao rod oca našega.	И би сутрадан, и рече старија млађој: „Гле, лежах јуче са оцем мојим; напојмо га вином још ноћас, и ти уђи, лези са њим, и оставићемо да живи семе од оца нашег.“	И би сутрадан, и рече старија млађој: „Ево, спавах јуче са оцем. Напојмо га вином и ову ноћ, и ушавши спавај са њим, и подићи ћемо семе од оца нашег.“
19.35	Па и то вече дадоше оцу вина и уставши млађа леже с њим, и он не осјети ни кад она леже ни кад устаде.	I one i to veče dadoše ocu vina, i mladja ode i leže s njim, i on se ne seti ni kad ona leže ni kad ustade.	И напојише још ону ноћ оца свога вином; и устаде млађа и леже с њиме; и он не знаде кад она леже и кад устаде.	И напојише и ону ноћ оца свога вином, и ушавши млађа спаваше са оцем својим; и он не знађаше кад она леже и устаде.
19.36	И обје кћери Лотове затрудњеше од оца својега.	Obe kćeri Lotove zatrudneše od oca svoga.	И зачеше обе кћери Лотове од оца свога.	И зачеше две кћери Лотове од оца свога.

Бвш	Нсп	Ссп	Млн
Лота је било страх да борави у Сигору, па он и његове обе кћери оду из Сигора и настане се у брду. Он и обе кћери његове живели су у пећини.	Lot je napustio Soar, jer se plašio da ostane тамо, i nastanio se u brdima sa svoje две ќерке. Ђивео је са њима у једној пећини.	Лот и његове две кћери одоше из Цоара и настанише се у планинама јер се он плашио да остане у Цоару. Он и његове две кћери живели су у пећини.	Потом Лот отиде из Сигора са своје две ћерке у брда, јер се бојао да остане у Сигору. Живео је са своје две ћерке у пећини.
Старија кћи је тад рекла млађој: – Наш је отац остарео, а на земљи нема човека да живи с нама као што је то ред по свему свету.	Tada je starija ќerka rekla mladoј: „Naš je otac ostareo, a u zemlji нема мућа да буде са нама, као што је ред по свему свету.	Старија кћи рече млађој: »Наш отац је стар, а нема мушкарца да с нама спава као што је обичај на целом свету.	Тада старија рече млађој: „Отац нам је стар, а нема човека у земљи да нам дође, као што је обичај по свој земљи.
Хајде да оца опијемо вином, па ћемо лећи с њим. Тако ћемо преко оца сачувати потомство.	Hajde da napiјemo našeg oca vinom i legnemo s njim. Tako ћemo преко našeg oca saчуvati potomstvo.“	Хајде да оца опијемо вином, па да легнемо с њим, да му сачувамо потомство.«	Хајде да опијемо вином оца и легнемо с њим, па да сачувамо потомство оцу своме.“
Оне ноћи оне вином опију оца и старија оде и леже са својим оцем, а он није приметио ни кад је легла ни кад је устала.	Iste ноћи опију one svoga oca vinom, pa stariја оде i legne sa svojim ocem. On nije знао ni kad је legла ni kad је ustala.	Тако те ноћи опише оца вином, и старија кћи уђе к њему, па леже с њим. А он није знао ни када је легла ни када је устала.	Те ноћи опију оца вином и старија оде и леже са оцем својим, а он није знао ни кад је легла ни кад је устала.
Сутрадан је старија рекла млађој: – Ето, синоћ сам ја лежала с нашим оцем. Напојимо га вином и вечерас, па ти иди и лези с њим. Тако ћемо нашем оцу сачувати потомство.	Ujutro је stariја rekla mladoј: „Evo, ја sam prošle ноћи legла sa našim ocem. Hajde да га napiјemo vinom i ove ноћи, па idi i lezi s njim, kako bi преко našeg oca saчуvati potomstvo.“	Сутрадан старија рече млађој: »Синоћ сам ја легла с оцем. Хајде да га и вечерас опијемо, па ти уђи и лези с њим, да му сачувамо потомство.«	Сутрадан старија рече млађој: „Ето, синоћ сам лежала са оцем својим. Хајде да га опијемо вечерас, па иди лези с њим да му сачувамо потомство.“
Исте ноћи оне опију оца вином, па млађа оде те легне с њим, а он није приметио ни кад је легла ни кад је устала.	Tako one ponovo napiју svoga oca vinom, па mlada ќerka legne s njim. A on opet nije знао ni kad је ova legла ni kad је ustala.	Тако оне и те ноћи опише свога оца вином, па млађа кћи оде и леже с њим. А он није знао ни када је легла ни када је устала.	То вече опију оца вином, па млађа оде и леже с њим, а он није ни знао ни кад је легла ни кад је устала.
Тако обе Лотове кћери остану трудне са својим оцем.	Tako су обе ќerке Lotive ostale u drugom stanju sa svojim ocem.	Тако обе Лотове кћери затруднеше са својим оцем.	Тако обе ћерке Лотове затруднеше са оцем.

	Днч	Бкт	Ајј	АЈг
19.37	И старија роди сина, и надједе му име Моав; од њега су Моавци до данашњега дана.	Starija rodi sina i nade- nu mu ime Moab; od njega su Moabci do da- našnjega dana.	И роди старија сина, и назва му име Моав. Он је отац Моавићана до данас.	И роди старија сина, и назва му име Моав – (значи:) од оца мога. Он је отац Моавићана до данашњег дана.
19.38	Па и млађа роди си- на, и надједе му име Вен-Амије; од њега су Амонци до данашње- га дана.	I mladja rodi sina i na- denu mu ime Ben-Ami; od njega su Amonci do današnjega dana.	И млађа такође роди сина, и назва му име Бен-Амми. Он је отац синова Амонових до данас.	А роди и млађа сина, и назва му име Аман – (значи:) син рода мога. Он је отац Аманићана до данашњега дана.

Бвш	Нсп	Ссп	Мли
Старија роди сина и надене му име Моав. Он је праотац данашњих Моаваца.	Starija ćerka je rodila sina i dala mu ime „Moav“. On je praotac današnjih Moavaca.	Старија кћи роди сина и даде му име Моав. Он је праотац данашњих Моаваца.	Старија роди сина и надену му име Моав. Он је праотац данашњих Моаваца.
Млађа такође роди сина и надене му име ВенАмије. Он је праотац данашњих Амонаца.	I mlada je rodila sina. Dala mu je ime „Ven-Ami“. On je praotac današnjih Amonaca.	И млађа кћи роди сина и даде му име БенАми. Он је праотац данашњих Амонаца.	И млађа роди сина и надену му име ВенАмије. Он је праотац данашњих Амонаца.